

OD RBU DO COBIB

Tvrtko-Matija Šercar

Institut informacijskih znanosti,
Maribor

Kontaktni naslov:
tvrtko.sercar@izum.si

Izvleček

V zvezi s povezanostjo informacijske znanosti z bibliografijo (in knjižničarstvom) so podani elementi za primerjavo konceptov univerzalne bibliografije Répertoire Bibliographique Universel (RBU) in COBIB-a znotraj sistema COBISS. Predstavljeni so različni vidiki razumevanja razvoja bibliografij in pogled avtorja na razvoj bibliografij. Po zamisli Paula Otleta s konca 19. stoletja naj bi RBU predstavljal univerzalno bibliografijo vseh knjig in drugih publikacij iz vseh držav, vseh obdobj in vseh predmetnih področij, razvrščenih po predmetu in avtorju. Prva stopnja RBU naj bi bili katalogi. Za katalog knjig naj bi bile odgovorne nacionalne knjižnice, za vnos podatkov iz periodičnih publikacij pa specializirana mednarodna združenja, vsako za svoje področje specializacije. Univerzalna bibliografija je zamišljena kot del Mundaneuma (svetovnega centra/knjižnice). Tako bi bilo človeško znanje v celoti obdelano le enkrat in shranjeno na enem samem mestu ter zaščiteno pred vojnami in revolucijami. Leta 1950 je Unesco priporočil izdelavo tekočih nacionalnih bibliografij. Na osnovi bibliografije je mogoče najti neko publikacijo, poleg tega pa bibliografija omogoča tudi dostop do te publikacije.

Izgradnja bibliografskih baz podatkov in klasifikacijskih sistemov za organiziranje in iskanje informacij (angl. *information retrieval*, IR) je eno ključnih področij in glavnih faz v razvoju informacijske znanosti. IR je nadomestil iskanje dokumentov (angl. *document retrieval*, DR). Namen sistemov za IR naj bi bil zagotoviti informacije o dejstvih (angl. *fact retrieval*, FR) v zvezi z iskalno zahtevo. Tudi danes IR običajno pomeni DR, in ne FR, DR pa naj bi bolj sodil na področje knjižničarstva in arhivistike. Strokovnjaki za iskanje informacij so mnenja, da je ravno FR skrajni namen informacijske znanosti. Vendar pa kot uporabniki potrebujemo tudi bibliografske informacijske sisteme. Posebej je osvetljena povezanost znanosti o bibliografijah in bibliometrije, saj so bibliografske baze podatkov osnova tudi za tovrstne analize. Tipologija dokumentov je vprašanje, s katerim se strokovnjaki intenzivno ukvarjajo, odkar se pri evalvaciji rezultatov raziskovalnega dela uporabljajo citatni indeksi ISI. Podana je teoretična podlaga za razvoj tipologij, ki je odvisna od odgovora na vprašanje, ali je tipologija kategorizacija ali klasifikacija. Temeljni koncept univerzalne bibliografske kontrole je, da naj bi bila vsaka v svetu objavljena publikacija zabeležena samo enkrat, in sicer v državi njenega nastanka. Na primeru kulturno-političnega vidika (nacionalnih) bibliografij v državah, ki so nastale po razpadu SFR Jugoslavije, je pokazano, da so bibliografska prizadevanja ogledalo nacionalne kulture, in ne samo ozko strokovno vprašanje.

Ključne besede

bibliografija, informacijska znanost, knjižničarstvo, univerzalna bibliografija, nacionalna bibliografija, retrospektivna bibliografij, Répertoire Bibliographique Universel (RBU), COBIB, COBISS, univerzalna bibliografska kontrola, bibliografska baza podatkov, bibliometrija, tipologija dokumentov, klasifikacija, kategorizacija

Abstract

Relating to the connection between information science and bibliography (and librarianship), the elements are given to compare the concepts of Répertoire Bibliographique Universel (RBU) and COBIB within the COBISS system. Different aspects of understanding the development of bibliographies and the author's personal view of the development of bibliographies are presented. According to Paul Otlet's idea, conceived at the end of the 19th century, RBU was to represent the universal bibliography of all books and other publications from all countries, from all times and from all

subject areas, organised by subject and author. Catalogues should represent the first stage of RBU. National libraries should be responsible for the catalogue of books, whereas specialised international associations should be responsible for entering data on periodicals in their fields of expertise. The universal bibliography is conceived as a part of the Mundaneum (world centre/library). In this way, human knowledge would be fully processed only once, stored at a single place and protected from wars and revolutions. In 1950, UNESCO recommended the creation of current national bibliographies. A bibliography makes it possible to find a publication and also, it provides access to this publication.

The creation of bibliographic databases and classification systems with the purpose of organising information and of making the search for information (information retrieval, IR) possible is one of the key areas and one of the main stages in the development of information science. IR was initially document retrieval (DR). The aim of IR systems should be to provide information on facts (fact retrieval, FR) in relation to a search request. Also today, IR usually means DR and not FR, whereas DR should be more a part of librarianship and archival studies. Information retrieval experts are of the opinion that FR is the most extreme purpose of information science. However, as users, we need also bibliographic information systems. Particularly highlighted is the connection between bibliographical science and bibliometrics, as bibliographic databases are also the basis for such analyses. The typology of documents is an issue, intensively dealt with by experts ever since ISI citation indexes were first used to evaluate research results. The theoretical basis for the development of typologies is given, which depends on the answer to the question whether a typology is a categorisation or a classification. The basic concept of universal bibliographic control supposes that any publication in the world should be recorded once only, in the country of its origin. On the basis of the case of the cultural and political aspects of (national) bibliographies in the countries that have emerged after the dissolution of SFR Yugoslavia is shown that bibliographic efforts are not a professional issue only but represent also the reflection of national culture.

Keywords

bibliography, information science, librarianship, universal bibliography, national bibliography, retrospective bibliography, Répertoire Bibliographique Universel (RBU), COBIB, COBISS, universal bibliographic control, bibliographic database, bibliometrics, typology of documents, classification, categorisation

BIBLIOGRAFIJE V FILOZOFIJAH KNJIŽNIČNE INFORMACIJSKE ZNANOSTI

Bibliografija pomeni troje: znanost o knjigi, postopek izdelave seznama knjig in proizvod te dejavnosti.

Bibliografija glede na besedi, iz katerih je sestavljena, pomeni pisanje oziroma prepisovanje knjig (gr. *biblion* (knjiga); gr. *graphein* (pisati)). Njeni začetki segajo v 5. stoletje pred našim štetjem. Bibliograf (gr. *bibliographos*) je bil pisatelj oziroma prepisovalec knjig. V 17. stoletju je bil postopek prepisovanja zamenjan s postopkom opisovanja. Pojem bibliografije kot znanosti o knjigah s staljša popisovanja in klasifikacije je uvedel Berthelot Marcelin v veliko francosko enciklopedijo (*L'Encyclopédie*) leta 1885. Pomen se ni spremenil vse do danes. Sinonim za bibliografijo kot znanost je bibliologija. Bibliografija kot dejavnost predstavlja postopek ugotavljanja, urejanja in podajanja podatkov o knjigah. Proizvod te dejavnosti

se tudi imenuje bibliografija (sistemiziran seznam knjig za določen namen). Pojavljajo se še naslednji izrazi, ki so sorodni z bibliografijo: katalog, indeks, biblioteka, leksikon, slovar, trezor, anali, literatura, repertorij (lat. *repertorium*), inventar, manual, priročnik, tezaver, letopis (Vraneš, 2001).

Bryson (1970) je v teoriji knjižničarstva identificiral štiri elemente:

- knjižnico,
- bibliografsko vesolje,
- storitev in
- skupnost.

Z drugimi besedami povedano, knjižnica prenaša informacije iz bibliografskega vesolja v določeno skupnost.

Pred izumom tiska so se v samostanih kot katalogi uporabljale inventarne knjige, knjižnični katalogi pa so nastali,

ko se je začela trgovina s knjigami. Knjižnična tradicija je bila od pozne renesanse do tridesetih let 19. stoletja zelo pragmatična in se je ukvarjala z bibliografskim opisom posameznih knjig.

V 15. stoletju je Aldus Manutius uvedel opisno bibliografijo.

V 17. stoletju je Andrew Manusell ponudil predmetne kataloge.

V 18. stoletju sta Marchand in Brunet uvedla splošno zamisel bibliografske klasifikacije.

Jewett (1853; Mason, 2015) je razlikoval tri dejavnike, pomembne za univerzalno bibliografijo. To so:

- dostop do gradiva,
- reproduktivna tehnologija in
- konsistenten opis.

Panizzi, Jewett in Cutter so si prizadevali, da bi tak opis standardizirali (Batty in Bearman, 1983).

Po Butlerju (1933) je razmerje med (uradno) bibliografijo in zgodovino knjig enako razmerju med kronologijo in zgodovino neke družbene dejavnosti. Bibliografija je osnovno, poenostavljeno, povzeto dejstvo; njena funkcija zagotavljanja gradiva za bralca je pomembnejša kot proces zbiranja.

Knjižničarstvo je proučevanje teorije, zgodovine in bibliografije znanja (angl. *scholarship*), znanje pa je vsesкупna intelektualna vsebina kulture (Butler, 1951).

Bibliografska funkcija je poleg znanstvene, izobraževalne in ekonomske funkcije (zagotavljanje knjig za vsakega uporabnika neodvisno od stroškov nabave itd.) glavna funkcija knjižnice (Butler, 1953).

Po Schneiderju (1934) je bibliografija v izvirnem pomenu besede proučevanje mehničnega pisanja in pisanja o knjigah. V širšem pomenu besede pa pomeni znanost o knjigah, ki se ukvarja z intelektualnimi vidiki knjig, vključno z zgodovino literature in naravo knjige, tehniško bibliografijo, ki vključuje zgodovino in metode tiskanja, knjigotrštvo, knjižnične storitve in zbirke knjig. V ožjem pomenu besede je bibliografija proučevanje seznamov literature, seznamov, ki se tudi imenujejo bibliografije, njihova uporaba pa bibliografija. V tem smislu je bibliografija povezana s številnimi drugimi disciplinami. To so:

1. knjižničarstvo,
2. katalogizacija,
3. zgodovina literature,

4. zgodovinopisje in
5. filozofija.

Lahko rečemo, da je bibliografija del znanja, organizirana v skladu z določenimi načeli. Bibliografija ima samo praktične in socialne motive, drugih namenov nima in jih tudi ne potrebuje.

Gospodarstvo se je spreminjalo in se spreminja od poljedelske ekonomije do današnje storitvene ekonomije. Za informacijsko ekonomijo so poleg drugega značilne tudi bibliografske baze podatkov (Duncan, 1988).

Po Broadfieldu (1946) je bibliografija orodje knjižničarjev.

Po Irwinu (1949) je bibliografija bistvo knjižničarstva; knjižničarstvo je pravzaprav uporabna bibliografija.

Po McMullenu (1957) so temeljni zidaki filozofije knjižničarstva proučevanje knjižnic, zgodovina, bibliografije in odnosi do družbe.

V poznih petdesetih letih 20. stoletja je bila izvedena prva (zelo počasna) poizvedba z uporabo računalnika po (zelo majhni) datoteki z bibliografskimi zapisi na (zelo majhnem) magnetnem traku (Bawden, 2004).

Po Weinbergu (1964) se je znanost kot odgovor na informacijsko krizo (eksplozijo informacij) hierarhično reorganizirala. Osrednji element v tej novi socialni organizaciji znanosti so specializirani informacijski centri, njihovi glavni uporabniki pa so teoretični znanstveniki. Specializirani informacijski center ni knjižnica, temveč prej strokovni institut, čeprav je odvisen od knjižničarjev, ki izvajajo poizvedbe ter shranjujejo in katalogizirajo knjižnično gradivo, in od njihove pomoči pri usmerjanju uporabnikov bolj na obstoječe referenčne vire, vključno z bibliografijami, kot na primarno literaturo, saj v svoji idealni obliki ustvarja novo znanje. Informacijski proces, ki je podoben verigi in ga je Weinberg (Kochen, 1967) poimenoval "veriga prenosa informacij" (angl. *information transfer chain*), je integralni del procesa odkritij in inovacij.

Po Mihajlovu (Mikhailov, 1969a) je bibliografija (poleg logike, psihologije, nevrofiziologije, lingvistike, kibernetike, semiotike, teorije informacij, matematične logike, systemskega inženiringa, scientometrije, knjižničarstva in bibliologije ter celega kompleksa tehniških disciplin, povezanih s stroji, ki se uporabljajo v informacijskih dejavnostih) stroka, ki se uporablja pri proučevanju splošnih zakonov upravljanja zbirk, shranjevanja, iskanja in diseminacije znanstvenih informacij v okviru informatike.

Za informatiko, kakor jo razumejo Mihajlov, Černi in Giljarevski (Mikhailov, et al., 1969b), so ideološke, kulturne in izobraževalne funkcije bibliografije pomembnejše kot njene specifične storitve (servisi), namenjene raziskovalcem.

Menou (1968) je informacije razdelil na primarne informacije (surovo gradivo ali podatki), sekundarne informacije (informacije o informacijah) in terciarne informacije (stranski proizvod primarnih informacij). Bibliografije sodijo med sekundarne informacije.

Po Caldwellu (1970) se informacijska znanost razlikuje od knjižničarstva, čeprav iz njega izhaja. Predmetno področje informacijske znanosti poleg informacijske tehnologije vključuje: vsebinsko analizo informacij, obdelavo elektronskih podatkov, načela upravljanja, sociologijo informacijske dejavnosti in predmetno bibliografijo.

Shera (Brookes, 1973) je zastavil koncept makrobibliografije ali socialne epistemologije, ki predstavlja most med knjižnično in informacijsko znanostjo. Makropristop je povezan s proučevanjem vloge bibliografije v komunikacijskih procesih in pojavljanjem posebnih funkcij potreb po bibliografiji in koordinaciji med njimi.

V socialni epistemologiji, tj. proučevanju intelektualnih procesov v družbi, bibliografija nadomešča grafične komunikacije in intelektualne proizvode, ki vsebujejo ideje in kognitivne elemente.

Bibliografske študije vključujejo situacijsko analizo (bistvene informacije) in analizo informacijskih enot (mikro- in makroelementov v informacijah).

Sprememba paradigme kaže na znanstveno revolucijo. Takšno spremembo predstavlja uvajanje računalnikov, ki prinaša nov pogled na svet in postaja kulturni fenomen, imenovan računalniška slika (angl. *computer image*) (Rosenberg, 1974).

Bibliografska kontrola je nadzor nad pisnimi in objavljenimi dokumenti, ki ga zagotavljajo bibliografije. Kontrolirati je mogoče samo formalne in fizične značilnosti dokumentov, medtem ko so vsebinsko orientirane funkcije odvisne od uporabnikove subjektivne presoje relevantnosti in jih zato ni mogoče povsem kontrolirati (Wellisch, 1972).

Bibliografski sektor predstavljajo institucije in organizacije, ki kolektivno prevzemajo rezultate založniške dejavnosti in si prizadevajo, da bi le-ti postali dostopni za javno uporabo. Sektor vključuje trgovino knjig na debelo in na drobno, knjižnice ter različne druge agencije (znanstvene, strokovne in komercialne), ki proizvajajo tovrstne bibliografske instrumente. Mednje sodijo službe za po-

vzemanje in indeksiranje ter splošni sezname periodike, izdanih knjig in knjig v tisku.

Delo pri zagotavljanju dostopnosti rezultatov založniške dejavnosti sestoji iz dveh ločenih delov: najti publikacijo in omogočiti dostop do nje. V prvem primeru gre za problem intelektualnega dostopa, v drugem pa gre za fizični dostop (Wilson, 1983).

Poleg znanja o katalogizaciji, klasifikaciji in upravljanju je bibliografsko znanje tisto, ki knjižničarje loči od drugih poklicev (McGarry, 1983).

Po McCorisonu (1984) sta poklica bibliografa in zgodovinarja tesno povezana.

Zgodovinarji se ukvarjajo z vsebino in pomenom pisnih dokazov. Bibliografi se ukvarjajo z istimi dokazi, vendar jih opazujejo kot medij, ki vsebuje besedilo; poleg tega razlagajo, kako ta vpliva na bralčevo zaznavanje vsebine in pomena. Zgodovinarji potrebujejo bibliografije, opremljene z opombami, ki jih peljejo k virom informacij, ne zanima jih fizična narava vira. Bibliografi skrbijo za opis vira in tudi za pomen vsebine. Obstaja nevarnost zmešnjave med opisno bibliografijo in katalogom. Pri opisni bibliografiji se primerja vsak vir kot objekt, vsak vir se obravnava tudi kot posebna entiteta, pri katalogu pa bibliograf nima priložnosti zbiranja dokazov o primeru iz več kot enega vira (tj. vira, ki ga ima v rokah). Bibliograf mora pojasniti način, ki je primeren za tiskane vire in razsvetljuje pomembnost določenega dela za druge uporabnike.

Primer uporabe bibliografije kot podlage za analizo citatov, na osnovi katerih se lahko identificirajo ključni članki (angl. *key papers*), predstavlja Science Citation Index (Garfield, 1973 v INDOREG, 1997).

Po Machlupu in Mansfieldu (1983) se z informacijami ukvarjajo naslednje discipline: informacijska znanost, računalniške vede, umetna inteligenca (inženirska mehanika, psihološko reševanje problemov, računalniški algoritmi in programski jeziki, kibernetika, robotika), kognitivna znanost, matematika. Bibliotekarska znanost obsega bibliografijo, katalogizacijo, indeksiranje, referenčno delo, upravljanje, organizacijo, nabavo in izposajo.

Trane (1992) meni, da je treba razlikovati med informacijami v knjigah (podatki, informacije, ideje) in bibliografskimi informacijami oz. bibliografskimi zapisi, ki so nadomestilo za informacije v knjigah in jih kreirajo knjižničarji, pri čemer poskušajo doseči bibliografsko kontrolo nad vesoljem informacij v knjigah, ki se ves čas širi. Bibliografski zapisi so zelo koristni izvlečki, vendar niso realne stvari, so samo kazalci, namigi.

Taylor (1994) je mnenja, da obstoječa knjižničarska terminologija v nekaterih primerih ni več ustrezna. Izraz "bibliografska kontrola" bi se moral spremeniti v "organizacijo znanja".

V vsako bibliografijo je vgrajeno določeno kartiranje (angl. *map-making*) za lažje razumevanje in zadovoljevanje potreb uporabnikov (Merikangas, 1987).

Na knjižničarstvo vpliva družbeno-politični sistem. Tako se socialistično knjižničarstvo razlikuje od knjižničarstva v pluralističnih demokratičnih družbah. Po teoriji socialističnega knjižničarstva je bibliografija metoda za usmerjanje uporabnikov k ideološko izbrani literaturi. Neposredni cilji knjižničarstva so ukinitve izobraževalnega monopola buržjskega razreda, odstranitev kulturnih razlik med urbano in ruralno populacijo, ukinitve ločevanja med fizičnim in intelektualnim delom ter zagotovitev enakosti žensk. "Nevtralnost" in "objektivnost" sta posledici neznanstvene, napačne, buržjske teorije (Rovelstad, 1974).

Socialistično knjižničarstvo je popolnoma navezano na ideologijo in je v službi političnih, kulturnih in ekonomskih ciljev države. Dovoljena je tista svoboda posameznika, ki ni v nasprotju s cilji partije. Dialektični materializem daje prednost znanstvenim in tehnološkim dejavnikom v človeškem razvoju, knjižnice so sredstvo in instrument državne politike (Staveley, 1964). Ne glede na to ideološko omejitev je bilo knjižničarstvo, npr. v Sovjetski zvezi, zelo razvito. To potrjuje tudi mnenje Jesseja Shere (Šercar, 1988), da so bili rezultati razvoja knjižnic v nekdanji Sovjetski zvezi vredni občudovanja.

RÉPERTOIRE BIBLIOGRAPHIQUE UNIVERSEL (RBU)

Univerzalno bibliografijo Répertoire bibliographique universel (RBU) si je zamislil Paul Otlet, belgijski znanstvenik francoskega porekla, vizionar in mirovni aktivist. Paul Marie Ghislain Otlet (1868–1944) sodi med očete informacijske znanosti; najprej jo je imenoval bibliografske znanosti, kasneje pa dokumentacija. Leta 1895 sta z La Fontainom (1854–1943) ustanovila Institut Internationale de Bibliographie (IIB). Henri Marie La Fontaine je bil belgijski pravnik, ki je prispeval k izdelavi zakonodaje Lige narodov (danes OZN), politik, socialist, ki se je zavzemal za totalni internacionalizem, slovit bibliograf in Nobelov nagrajenec za mir za leto 1913.

RBU naj bi bila idealna rešitev za zapisovanje vsega, kar je človeštvo ustvarilo v svoji zgodovini (Torres-Vargas, 2005). Predstavljala naj bi bibliografijo vseh knjig in drugih publikacij, razvrščenih po predmetu in avtorju, in sicer iz vseh držav sveta, vseh obdobj in vseh predmetnih področij (Rieusset-Lemarié, 1998).

RBU je bila urejena po predmetu in avtorju. Po kronološkem kriteriju je bila to retrospektivna in tekoča bibliografija, po zemljepisnem, jezikovnem in predmetnem kriteriju univerzalna, po vrsti opisa pa referenčna bibliografija, ki vključuje tudi povzetek vsebine opisovanih publikacij.

Otlet si je RBU predstavljal kot celoto vseh osebnih bibliografij. Glede na to bi morale biti aktivnosti porazdeljene na dve ravni: nacionalno in mednarodno.

Za katalog del vsake države naj bi bile odgovorne nacionalne knjižnice, posebna specializirana mednarodna združenja pa naj bi skrbela za vnos podatkov iz periodičnih publikacij; vsako združenje naj bi bilo zadolženo za svoje področje specializacije.

Bibliografije naj bi predstavljale prvi korak k še bolj splošnemu sistemu obdelave dokumentov. Prva stopnja RBU naj bi bili katalogi del. Postopoma bi se vsaki enoti dodajale analitične opombe.

Hkrati je Otlet proučeval možni način ustvarjanja, vzdrževanja in prilagajanja institucionalne strukture za zbiranje, shranjevanje, zaščito, organizacijo, iskanje in diseminacijo vseh zapisanih informacij, potrebnih za potek in razvoj družbenega življenja.

Z realizacijo programa univerzalne bibliografije RBU v obliki listkovnega kataloga sta začela Otlet in La Fontaine v letu 1895. Že konec prvega leta je zbirka štela 400.000 enot.

V RBU je bilo leta 1934 (zadnje leto vnosa zapisov), ko je belgijska vlada prekinila financiranje projekta, preko 15 milijonov zapisov. Zbirka je bila ohranjena do leta 1940, ko so nemški nacisti po okupaciji Belgije uničili njen večji del.

Univerzalna bibliografija je bila le eno izmed sredstev za doseg končnega cilja. Končni cilj je bila izgradnja Mundaneuma, kakor je Otlet poimenoval svetovni center/knjižnico. Tako bi bilo celotno človeško znanje shranjeno na enem mestu.

Mundaneum kot svetovna knjižnica naj bi imel:

- simbolično vrednost spomenika knjigam; predstavljal naj bi kolektivno priznanje pisani besedi;
- praktično uporabnost centra literature za raziskave; predstavljal naj bi enotno mesto za varnostni izvod vseh knjig v svetu, kjer bi bili ti izvodi zaščiteni pred vojnami in revolucijami;
- ustroj svetovne knjižnice, ki prejema:
 - vse uradne publikacije iz vseh držav in vlad,
 - vse publikacije znanstvenih, izobraževalnih in

- družbenih korporacij,
- vse revije in
- vse glavne časnike.

Drugi veliki univerzalist in sodobnik Otleta je bil Wells, vendar je njegova ideja svetovnih možganov mreža, pri kateri fizični centralizem Otletovega tipa ni mogoč. Svetovni možgani naj bi se uresničili v sodobnih trendih razvoja interneta, pri čemer naj bi imele ključno vlogo univerze (Torres-Vargas, 2005).

BIBLIOGRAPHICAL SOCIETY OF AMERICA (BSA)

BSA (2015) je najstarejše znanstveno društvo za proučevanje knjig in rokopisov kot fizičnih predmetov v ZDA. Ustanovljeno je bilo leta 1904, leta 1927 pa je bilo registrirano z namenom spodbujanja bibliografskih raziskav in izdajanja publikacij. Aktivnosti BSA vključujejo posvetovanja, predavanja in programe za štipendiranje znanstvenega dela ter izdajanje knjig in revije *Papers of the Bibliographical Society of America* (PBSA), ki je vodilna bibliografska revija v Severni Ameriki. Člani so lahko bibliografi, knjižničarji, profesorji, študenti in zbiralci s celega sveta. Knjižnice so dobrodošle kot institucionalni člani. Večina članov je iz ZDA in Kanade, vendar pa so člani tudi iz večine evropskih držav, Japonske, Koreje, Avstralije, Nove Zelandije ter Brazilije, Indije, Izraela, Saudske Arabije in Zimbabveja.

Revija PBSA izhaja četrtletno od leta 1993 in je specializirana za naslednja področja: zgodovina, izdajanje, objavlanje, distribucija ali zbiranje, tiskanje, založništvo in knjigotrštvo.

UNIVERZALNA BIBLIOGRAFSKA KONTROLA

Nacionalne bibliografije (tekoče in retrospektivne) so glavno sredstvo za uresničevanje univerzalne bibliografske kontrole. Do vključno 19. stoletja so prevladovala tekoče bibliografije. Prva tekoča nacionalna bibliografija se je pojavila v 17. stoletju v Franciji (*Bibliographia Gallica universalis*, 1643–1653). V obliki založniških katalogov za sejme so te bibliografije značilne zlasti za Nemčijo. Konec 18. stoletja se je kot priloga v periodiki pojavila ruska tekoča nacionalna bibliografija. Pred in med francosko revolucijo je bila tekoča bibliografija v Franciji v službi državne cenzure.

Leta 1950, torej 55 let po tem, ko sta Otlet in La Fontaine v letu 1895 začela izvajati program univerzalne bibliografije RBU v obliki listkovnega kataloga, je bila v Parizu Unescova konferenca o mednarodnem načrtovanju nacionalnih bibliografij. Državam članicam je bila priporočena

izdelava tekoče nacionalne bibliografije kot seznama bibliografskega spremljanja nacionalne založniške produkcije, ki obsega (v tem prednostnem vrstnem redu):

1. bibliografijo knjig in brošur, objavljenih in dostopnih na tržišču posamezne države, ne glede na jezik, vključno z objavljenimi disertacijami in uradnimi publikacijami javnega interesa,
2. bibliografijo knjig in brošur, objavljenih, vendar nedostopnih na tržišču (v prodaji),
3. seznam pomembnih člankov v serijskih publikacijah, vključno s časniki,
4. bibliografijo zemljevidov in atlasov,
5. bibliografijo glasbenih del (tiskanih muzikalij),
6. seznam avdio-vizualnega gradiva,
7. bibliografijo neobjavljenih doktorskih disertacij,
8. bibliografijo lokalnih vladnih publikacij,
9. seznam revij in časnikov, ki izhajajo tekoče,
10. imenik založnikov in knjigarn ter
11. imenik knjižnic in podobnih ustanov.

Leta 1977 je bil v Parizu Mednarodni kongres o nacionalnih bibliografijah v organizaciji Unesca in Ifle, kjer so sprejeli priporočila, ki so vplivala na razvoj nacionalnih bibliografij. Na tem kongresu so bile sprejete tudi smernice za nacionalno bibliografsko agencijo in nacionalno bibliografijo (*Guidelines for the national bibliographic agency and the national bibliography*, 1979). Na osnovi teh smernic in priporočil Konferenca o nacionalnih bibliografskih servisi, ki je potekala leta 1998 v Københavnu, naj bi nacionalne bibliografije popisovale gradivo v vseh jezikih ali pisavah, v katerih se piše v zadevni državi, vključno z jeziki nacionalnih manjšin. Poleg jezika sta bila izpostavljena še naslednja kriterija: teritorij in tiskano gradivo (knjige, serijske in uradne publikacije). O prioritetah glede vrste dokumentov naj bi odločale nacionalne bibliografske agencije (praviloma nacionalne knjižnice).

Pod okriljem Ifle so bili v sedemdesetih letih 20. stoletja sprejeti standardi za bibliografski opis: leta 1974 ISBD (M), ki je bil predelan leta 1978, leta 1977 pa ISBD(G), ISBD(S), ISBD(NBM) in ISBD(CM). Do leta 1985 so bili naštet standardi za bibliografski opis prevedeni in sprejeti tudi v SFRJ. Med članicami Skupnosti jugoslovanskih nacionalnih knjižnic je bil leta 1977 sklenjen Samoupravni sporazum o uporabi mednarodnih standardov za bibliografski opis, o centralizirani katalogizaciji na ozemlju SR/SAP ter o medsebojni izmenjavi katalognih listkov v SFRJ.

Leta 1970 je Mednarodna organizacija za standardizacijo (ISO) objavila numerični identifikator za knjige ISBN (International Standard Book Number, Mednarodna standardna številka knjige), leta 1975 pa identifikator za serijske publikacije ISSN (International Standard Serial

Number, Mednarodna standardna številka serijske publikacije).

V začetku šestdesetih let 20. stoletja je Kongresna knjižnica v ZDA razvila format MARC (Machine-Readable Cataloging) za mednarodno izmenjavo strojno čitljivih zapisov, ki je znan kot mednarodni standard ISO 2709, v ZDA pa kot standard ANSI/NISO Z 39.2. Vsebinsko podatkovnih elementov zapisov v formatu MARC določajo katalogizacijska pravila, veljavna v posamezni državi (npr. AACR2, LCSH, MeSH ... v ZDA).

Po pojasnilu Kongresne knjižnice iz leta 1902 naj bi nacionalna bibliografija obsegala knjige, tiskane in založene v neki državi, knjige avtorjev, ki so rojeni ali živijo v tej državi, knjige tujcev v jeziku te države in knjige, ki obravnavajo to državo. Kasneje so v različnih nacionalnih bibliografijah prevladovali politični, teritorialni, zgodovinski in jezikovni parametri (Vraneš, 2001).

Po dokumentu Iflne delovne skupine *Coverage of documents in current national bibliographies* iz leta 1982 je glavno načelo izbire dokumenta za vključitev v nacionalno bibliografijo ozemlje njegovega nastanka, država, v kateri je objavljen, kraj tiskanja in avtorstvo pa nista bistvena za oceno nacionalne založniške produkcije. Model iz leta 1982 je trinivojski:

- prvi nivo: knjige, serijske publikacije in uradne publikacije (t. i. kongresni minimum iz leta 1977);
- drugi nivo: glasbeni tiski, kartografsko gradivo, standardi, patenti, disertacije, zborniki konferenc, raziskovalna poročila;
- tretji nivo: članki, zvočni trakovi, gramofonske plošče, videoposnetki, slikovno gradivo, filmi, mikrooblike, diapozitivi in drugo avdio- in videogradivo, drugi nosilci strojno čitljivih informacij, tuje publikacije in nacionalne zbirke.

Tako je IFLA definirala odnos med nacionalno zbirko in nacionalno založniško produkcijo, ki vključuje tudi nacionalno irelevantno gradivo. To omogoča realizacijo Iflinih programov univerzalne bibliografske kontrole in univerzalne dostopnosti publikacij.

Temeljni koncept univerzalne bibliografske kontrole je, da naj bi bila vsaka v svetu objavljena publikacija zabeležena samo enkrat, in sicer v državi njenega nastanka. Teritorialni kriterij ima prednost pred etničnim nacionalnim kulturnim kriterijem.

Leta 1973 je IFLA v Grenoblu revidirala koncept nacionalnih bibliografij iz leta 1950. Sprejeto je bilo priporočilo, ki se je nanašalo na popisovanje nujnih, fakultativnih in koristnih bibliografij, bibliografija člankov pa je bila

izpuščena, ker je z njo povezana vprašanja urejal Unescov program UNISIST iz leta 1971 (UNESCO and ICSU, 1971) s konceptom specializiranih baz podatkov, da bi se izognili podvajanju podatkov v nacionalnih tekočih bibliografijah in mednarodnih specializiranih bazah podatkov. To stališče je bilo poudarjeno tudi na Unescovi Mednarodni konferenci NATIS (National Information Systems) leta 1974 v Parizu.

Z nacionalno retrospektivno bibliografijo ter bibliografijo starih in redkih knjig naj bi zapolnili zgodovinsko vrzel v obdobju, ko ni bilo tekočega bibliografskega dela. Kasneje je bila (in je še zdaj) tekoča bibliografija lahko izhodišče za izdelavo splošnih in/ali posebnih retrospektivnih bibliografij.

POVEZANOST ZNANOSTI O BIBLIOGRAFIJAH, INFORMACIJSKE ZNANOSTI, BIBLIOGRAFSKIH BAZ PODATKOV IN BIBLIOMETRIJE

Kot rečeno, se je evropski dokumentalizem razvil iz znanosti o bibliografijah, ki sta jih utemeljila Paul Otlet in Henri La Fontaine konec 19. stoletja. Za urejanje bibliografskih enot po strokah sta omenjena belgijska bibliografa razvila UDK na podlagi Deweyeve decimalne klasifikacije (DDK).

Iz dokumentalizma se je na polovici 20. stoletja v ZDA razvila moderna informacijska znanost.

Razvoj bibliografskih baz podatkov in klasifikacijskih sistemov še danes predstavlja eno ključnih področij informacijske znanosti.

Po Hernerju (1984) sta strojno urejanje in iskanje bibliografskih baz podatkov ena od glavnih faz v razvoju informacijske znanosti.

Glavne faze razvoja informacijske znanosti so:

- zamisel naprave za shranjevanje in iskanje (1945),
- strojno urejanje in iskanje bibliografskih baz podatkov (1951),
- uvedba indeksa Uniterm (1953–1959),
- prvi učbenik informacijske znanosti (1969),
- analiza nacionalne in mednarodne znanstvene politike (1973) ter
- prvi priročnik za online iskanje.

Iskanje informacij (angl. *Information Retrieval*, IR) je zagotovo eden izmed osrednjih pojmov informacijske znanosti (Capurro in Hjørland, 2003).

IR je povezan s pojmom informacij. Nekateri so mnenja, da gre za napako, saj se IR pravzaprav nanaša na iskanje

dokumentov (angl. *Document Retrieval*, DR) in besedil (angl. *Text Retrieval*, TR) (van Rijsbergen, 1979).

Van Rijsbergen in Lalmas (1996) sta ugotovila, da se je situacija spremenila in da je namen sistemov za IR zagotoviti informacije v zvezi z iskalno zahtevo.

Capurro in Hjørland (2003) sta mnenja, da je treba poiskati razloge za izbiro pojma IR kot osrednjega izraza v informacijski znanosti, čeprav IR običajno pomeni DR, in ne FR (Fact Retrieval). DR naj bi bolj sodil v knjižničarstvo. Položaj se je spremenil z uvajanjem računalnikov; informacijska znanost se je začela tesneje povezovati z računalniškimi vedami, informacijsko tehnologijo, obdelavo informacij in kognitivno znanostjo. K tehnološkemu napredku prispevajo predvsem interakcije med informacijsko znanostjo in informacijsko tehnologijo, ne pa interakcije med informacijsko znanostjo in knjižničarstvom.

Sparck Jones (1987) meni, da je razvoj FR skrajni namen informacijske znanosti. Vendar je to mnenje preozko. Uporabniki namreč potrebujejo tudi bibliografske informacijske sisteme, tako da se ne smemo osredotočiti zgolj na razvoj sistemov za FR, prav tako se ne smemo odpovedati razvoju DR. Razlika med DR in FR je filozofsko neutemeljena in ponesrečena (Spang-Hanssen, 2001). Dejstva imajo vedno zgodovino (in pogosto negotovo prihodnost), to zgodovino in prihodnost pa lahko spoznamo le iz dokumentov na osnovi DR.

Položaj je bistveno spremenil internet. Informacije lahko definiramo in merimo. Leta 1999 je bilo na internetu npr. 15 TB informacij (Lawrence, et al., 1999). Vendar v tem primeru ne gre za informacije, kakor jih pojmujejo informacijski strokovnjaki, ko iščejo, izbirajo ali indeksirajo informacijske vire. Te aktivnosti so povezane z vsebino in pomenom informacij, ne pa z njihovim fizičnim shranjevanjem in prenosom.

Bibliografske baze podatkov so tudi osnova za analize v bibliometriji.

Indikatorje znanosti in tehnologije lahko razdelimo v tri skupine. To so:

- vhodni indikatorji (gre za indikatorje znanstveno-tehnološkega potenciala (ZTP)),
- izhodni indikatorji (gre za rezultate ZTP),
- indikatorji vpliva (gre za kazalce vpliva ZTP na gospodarstvo, kot so npr. podatki o zunanji trgovini in gospodarski rasti).

Izhodne indikatorje lahko razdelimo na:

- intermediarne izhodne kazalce; gre za približne, indi-

rektne kazalce;

- končne rezultate ZTP, tj. inovacije; njihova uspešna uporaba je ključna za verigo med ZTP, gospodarstvom in družbo kot celoto.

Bibliografski kazalci znanstvene uspešnosti sodijo v skupino intermediarnih izhodnih kazalcev. Bibliografske baze podatkov so, kot rečeno, osnova tudi za bibliometrične analize.

Uporaba matematike in statistike v družbenih vedah je pripeljala do različnih "metrij". Po Moralesu (Morales, 1985) se je z uporabo tovrstnih metod merjenja v knjižnični znanosti razvila bibliometrija (angl. *bibliometrics*), v informacijski znanosti informetrija (angl. *informetrics*) in v znanosti o znanosti scientometrija (angl. *scientometrics*).

Bibliometrija je kvantitativna metoda, ki se uporablja v proučevanju procesa znanstvenega komuniciranja na osnovi analize pisnih zapisov.

Informetrija je matematični opis ter analiza lastnosti in zakonov v informacijski znanosti. Pomembna je za organiziranje in razvoj dejavnosti za znanstvene informacije v nacionalnih informacijskih sistemih.

Scientometrija je uporaba informetrije z namenom odkrivanja strukture znanja v znanostih.

TIPOLOGIJE DOKUMENTOV

Vsak tip dokumenta ima določeno funkcijo v sistemu znanstvenega informiranja in komuniciranja. Izvirni znanstveni članek npr. vključuje rezultate izvirne raziskave, pregledni članek pa lahko predstavlja sintezo nekaj člankov na nekem raziskovalnem področju. Znanstvene revije objavljajo tudi druge tipe dokumentov; ne smemo spregledati njihovega števila, relevantnosti in/ali vpliva v znanstvenem procesu.

Baza podatkov ISI razlikuje 12 tipov dokumentov.

Vprašanje tipov dokumentov, ki naj bi se upoštevali pri evalvaciji nacionalne uspešnosti, sta zastavila Martin s sodelavci (1987) in Leydesdorff (1988). Šlo je za razpravo o zmanjševanju pomembnosti britanske znanosti.

Nekaj let kasneje je bila tematska številka revije *Scientometrics* (1991) posvečena izbiri tipov dokumentov ter razmejitvi nabora revij in metod za izračune v zvezi z merili nacionalne uspešnosti.

Narin s sodelavci (1988) je podal pregled argumentov za vključitev ali izključitev posameznega tipa dokumentov

(kratkih znanstvenih člankov (angl. *notes*) in preglednih člankov (angl. *reviews*)).

Tip dokumenta, imenovan "notes", je bil v ISI postopoma opuščen. Od leta 1990 se večina člankov v reviji *Physical Review Letters* (PRL), ki je začela izhajati leta 1958, razvršča med članke (angl. *articles*).

Blakeslee (1994) je pokazal, da tip dokumenta "letters" v reviji PRL ustreza kratkemu znanstvenemu članku (od 3 do 4 strani) v drugih revijah.

Merilo ISI za tip dokumenta "pregledni članek" (angl. *review*) je, da mora vsebovati več kot 100 citatov (referenc). Po merilih ISI sodijo v ta tip tudi članki, ki jih objavljajo revije kot sintezo, in članki, ki jih nekatere revije objavljajo v rubriki za pregledne članke. Izrazi, kot so pregledni članek (angl. *review*), pregled (angl. *survey*, *overview*) v naslovu članka in sinteza (angl. *synthesis*) v izviru, predstavljajo podlago za razvrščanje prispevka med pregledne članke. Včasih je prispevek z manj kot 10 referencami, a z oznako pregled v naslovu, v ISI razvrščen med pregledne članke. "Review" je širši pojem kot "review article".

Virgo (1971) in Woodward (1974) sta zastavila tipologijo preglednih člankov glede na njihove bibliometrične značilnosti, Myers (1991) pa je primerjal slog pisanja o istem predmetu v dveh revijah.

Omenjeni članki kažejo, da obstaja več vrst preglednih člankov. To so: pregledni članki v reviji za eno disciplino, pregledni članki v reviji za več disciplin, analitični pregledni članki o stanju znanstvenih spoznanj o določenem vprašanju ter kritični ali preiščevalni pregledni članki, ki uvajajo nove raziskovalne ideje.

Braun s sodelavci (1989) je izvedel citatno analizo za sleherni tip dokumenta v bazi podatkov ISI in predlagal vključitev tipa "letters" soglasno z Narinom (Narin, et al. 1988).

Zitt in Bassecouard (Bassecouard in Zitt, 1999; Zitt in Bassecouard, 1999) sta za primerjavo nacionalne uspešnosti uporabila štiri tipe dokumentov, in sicer članke (angl. *articles*), kratke znanstvene članke (angl. *notes*), pregledne članke (angl. *reviews*) in pisma uredništvu (angl. *letters*), saj so le-ti najbolj pogosto citirani.

Uporaba bibliometričnih kazalcev za primerjavo znanstvene uspešnosti držav je izpostavila problem tipov dokumentov, ki naj bi se pri primerjavi upoštevali (Sigogneau, 2000). Avtorica je proučevala razvoj različnih tipov dokumentov, ki jih objavljajo revije za fiziko in so vpisani v SCI. Najprej se je osredotočila na razvoj produkcije in citatov

člankov ter posebnosti držav glede tipov dokumentov. Potem je osvetlila nekatere značilnosti tipa dokumenta ISI "zbornik" (angl. *proceedings*), in sicer na podlagi analize založnikov in povprečnega števila strani.

Pri prepoznavanju različnih tipov dokumentov obstajajo trije glavni problemi:

- enako poimenovanje tipa dokumenta ima lahko različne pomene, odvisno od discipline ali raziskovalnega področja in jezika;
- revije se tudi v isti disciplini ne urejajo enako niti nimajo enakih meril (čeprav so ta merila sicer podobna) za razlikovanje tipov dokumentov;
- upoštevanje teh razlik pri razvrščanju dokumentov v bazo podatkov ISI.

Glavni namen članka avtorice A. Sigogneau (Sigogneau, 2000) je bil ugotoviti spremembe tipov dokumentov v bazi podatkov SCI za področje fizike v obdobju od 1990 do 1996. Osredotočila se je zlasti na prispevke v zbornikih, na katere se nanaša več kot 15 % dokumentov v revijah za fiziko v tem obdobju, ter na to, kako natančneje opredeliti značilnosti dokumentov tipa "prispevek na konferenci" z uporabo kvantitativnih meril (povprečno število strani, razmerje med številom citatov v letu 1996 in številom citatov v letu 1997, število dokumentov za leto 1996, povprečno število strani in število dokumentov v zborniku).

Ugotovitve v zvezi s proučevanjem glavnih tipov dokumentov v bazi podatkov ISI od leta 1990:

- narašča število dokumentov tipa "letters";
- upada število kratkih znanstvenih člankov;
- prispevki v zbornikih konferenc predstavljajo 15 % vseh dokumentov, po številu so na 2. mestu za članki (75 %);
- prispevki v zbornikih konferenc so glede citiranosti na 5. mestu (za preglednimi članki, članki, kratkimi znanstvenimi članki in pismi);
- prispevki v zbornikih konferenc so pomembni glede na število objav in citatov (čeprav je citiranost nizka; EU ima bolj uveljavljeno kulturo zbornikov kot ZDA; prispevki na konferencah imajo različne oblike glede na število strani in raziskovalno področje);
- rezultati te raziskave se glede prispevkov na konferencah ne ujemajo z rezultati prejšnjih raziskav, kjer so ti prispevki vključeni med druge tipe ali podani v člankih;
- pridobljeni rezultati glede prispevkov na konferencah ne zagotavljajo osnove za vključitev v meritve nacionalne uspešnosti ali izključitev iz njih, saj:
 - je ta tip v nekaterih verzijah baze podatkov SCI (SCI-CDE) vključen v tip članki in so rezultati,

ki jih dobijo različne skupine raziskovalcev, bolj primerljivi; Observatoire des Sciences et des Techniques (OST) v Parizu v svoje raziskave nacionalne znanstvene uspešnosti ne vključuje prispevkov na konferencah, saj vključitev tovrstnih prispevkov lahko spremeni obrazec in s tem interpretacijo kazalcev uspešnosti v znanstvenem procesu (OST, 2015);

- prispevki na konferencah, ki so vpisani v SCI, ne zajemajo vseh tovrstnih prispevkov, pač pa samo tiste, ki so objavljeni v revijah (!); tovrstne prispevke objavljajo v obliki zbornikov različni založniki (nacionalni, npr. znanstvena društva; institucionalni, npr. komercialni izdajatelji); kot rečeno, so na tem področju med EU in ZDA razlike, kar je argument v prid izključitvi prispevkov na konferencah iz meritev nacionalne raziskovalne uspešnosti;
- poleg tega je pri meritvah nacionalne raziskovalne uspešnosti glavni problem, kako razmejiti nabor revij, ob uporabi SCI za takšne raziskave pa je glavno merilo faktor vpliva; Zitt (1999) in nekateri drugi avtorji se zavzemajo za internacionalizacijo revij s ciljem izboljšave primerjav;
- natančnejše proučevanje tipov dokumentov naj bi bil dodatni način za natančnejše opredeljevanje ustreznega nabora revij za primerjanje nacionalne uspešnosti;
- tovrstne analize je treba razširiti tudi na druga področja;
- potrebne so tudi kvalitativne študije za boljšo karakterizacijo tipov dokumentov, zlasti prispevkov na konferencah.

Tipi dokumentov, ki jih Zitt s sodelavci (2003, 2005) uporablja v svojih znanih, številnih in odmevnih bibliometričnih in evalvacijskih študijah na osnovi citatnih indeksov, so:

- članki (angl. *articles*),
- pregledi (angl. *reviews*),
- kratki članki (angl. *notes*),
- pisma uredniku (angl. *letters*) in
- prispevki na konferencah, objavljeni v zbornikih.

Iz raziskav so včasih izključeni prispevki na konferencah, objavljeni v zbornikih referatov (Zitt, et al., 2003), včasih pa pregledni članki (Zitt, et al., 2005).

Vendar pa Sigogneau (2000) meni, da je glede izključitve konferenčnih prispevkov potrebna razprava.

V raziskavi o relativnosti citatne uspešnosti in o merilih odličnosti je Zitt s sodelavci (2005) zaradi homogenosti populacije izključil pregledne članke, vključil pa samo članke ne glede na to, ali prihajajo iz revij, zbornikov ali drugih virov.

Metodologija vrednotenja ARRS bi morala upoštevati vse tipe dokumentov, ki so vključeni v citatne indekse Thomson/ISI, saj vplivajo na kazalce (npr. IF), ki se uporabljajo pri vrednotenju člankov glede na citiranost revije, v kateri so objavljeni.

Objektivnega načina spoznavanja znanosti ni (Zitt, et al., 2005), saj so rezultati citatnih analiz odvisni tudi od ravni agregacije (revija, specialnost, poddisciplina, široka akademska disciplina, znanost v celoti) oziroma od ureditve področij.

RAZLIKE MED KLASIFIKACIJO IN KATEGORIZACIJO: ALI JE TIPOLOGIJA KLASIFIKACIJA ALI KATEGORIZACIJA?

Za filozofe, teoretike in razvijalce informacijskih sistemov je pomembno, da razumejo:

- kako struktura informacijskega sistema prispeva k vzpostavitvi semantičnega konteksta;
- kako različne oblike organizacije podpirajo komunikacijo med uporabnikom in sistemom;
- kako konkretne organizacijske strukture in posebni tipi odnosov prispevajo k vzpostavitvi smiselnih informacijskih okolij.

Iskanje ustreznih pojasnil v zvezi s temi vprašanji prispeva tudi h globljemu razumevanju dinamike informacij (Floridi, 2002) in posledic, ki jih ima struktura informacijskih sistemov za sestavo in za interakcijo z informacijskim okoljem.

Po Floridiju (2002) namreč obstajajo naslednje dinamike informacij:

- vzpostavitev in oblikovanje informacijskih okolij,
- življenjski cikli informacij,
- računalniška dinamika v smislu računalniške algoritemske obdelave in, v širšem pomenu besede, obdelave informacij.

Jacob (2004) je prikazal strukturne razlike med klasifikacijo (klasifikacijski sistemi) in kategorizacijo (sistemi za kategorizacijo) in kako te razlike vplivajo na interakcijo s sistemom kot informacijskim okoljem.

Tradicionalna klasifikacija je stroga: neka entiteta je ali ni član določenega razreda.

Kategorizacija je fleksibilna in kreativna. Odnosi med entitetami niso obvezujoči. Povezave temeljijo na preprostem prepoznavanju podobnosti, ki obstajajo v neki skupini entitet.

Klasifikacija deli neko področje entitet v arbitrarni sistem razredov, v katerem se entitete med seboj izključujejo in se ne prekrivajo; prirejene so v okviru pojmovnega konteksta, ki ga oblikuje niz temeljnih načel. Dejstvo, da kontekst in sestava teh razredov ne variirata, je osnova stabilnosti navedb v klasifikacijskem sistemu.

Za razliko od klasifikacije kategorizacija deli neko področje v skupine ali kategorije članov, ki so si med seboj podobni znotraj danega konteksta. To, da ta kontekst lahko variira (s tem pa variira tudi sestava kategorije), je osnova fleksibilnosti in moči kognitivne kategorizacije.

PRIMERJAVA KATEGORIZACIJE IN KLASIFIKACIJE GLEDE NA POSTOPEK, MEJE, ČLANSTVO, MERILA, TIPIČNOST IN STRUKTURO

Tabela 1: Primerjava kategorizacije in klasifikacije

Kategorizacija	Klasifikacija
Ustvarjalna sinteza entitet, ki temelji na kontekstu oz. opaženi podobnosti.	Sistematizirana ureditev entitet, ki temelji na analizi obveznih in zadostnih značilnosti.
Meje so nejasne, saj članstvo v skupini ni zavezujoče.	Članstvo je strogo: entiteta je ali ni član določenega razreda; članstvo temelji na intenziji razreda.
Merila za dodeljevanje so odvisna oz. neodvisna od konteksta.	Merila so vnaprej opredeljena navodila ali načela.
Vrstni red posameznih članov je lahko odvisen od tipičnosti (stopnjevalna struktura).	Vsi člani so enako reprezentančni za določeni razred (struktura ni stopnjevalna).
Grozdi članov; lahko oblikujejo hierarhično strukturo.	Hierarhična struktura fiksnih razredov.

Struktura je najbolj pomembna značilnost za razlikovanje sistemov klasifikacije od sistemov kategorizacije, saj se na osnovi strukture izražajo razlike med drugimi značilnostmi (postopek, meje, članstvo in merila za dodeljevanje).

COBIB

COBIB je vzajemna bibliografsko-kataložna baza podatkov v funkciji centralnega kataloga kooperativnega bibliografskega informacijskega sistema in servisov COBISS (Cooperative Online Bibliographic Information System and Services) (Platforma COBISS, 2014), ki ga v sodelovanju s knjižnicami in specializiranimi informacijskimi centri iz Slovenije in drugih držav, vključenih v mrežo

COBISS.Net, razvija in vzdržuje Institut informacijskih znanosti (IZUM) v Mariboru.

Bibliografsko-kataložne baze posameznih knjižnic, vključenih v sistem COBISS, so lokalne baze podatkov, ki so med seboj povezane preko vzajemne bibliografsko-kataložne baze podatkov COBIB. Le-ta vsebuje bibliografske podatke in podatke o zalogi iz vseh lokalnih baz podatkov znotraj določenega nacionalnega sistema COBISS.

Vnos podatkov o bibliografskih enotah poteka v lokalnih bazah podatkov knjižnic, ki so vključene v določen nacionalni sistem COBISS. Hkrati z vnosom v lokalno bazo podatkov se ažurira tudi vzajemna baza podatkov COBIB. Lokalne baze podatkov same zase predstavljajo celoto (tj. katalog posamezne knjižnice), v odnosu do vzajemne baze podatkov pa njene segmente. Za isto enoto knjižničnega gradiva se v lokalni in v vzajemni bazi podatkov tvori en sam zapis, ki je nato preko vzajemne baze podatkov dostopen vsem knjižnicam v določenem nacionalnem sistemu COBISS.

COBISS/OPAC omogoča online dostop do lokalnih baz podatkov in COBIB-a. Pri iskanju določenega gradiva je treba za hkratno iskanje po vseh knjižnicah, vključenih v določen nacionalni sistem COBISS, izbrati COBIB, za iskanje po katalogu določene knjižnice pa je treba izbrati lokalno bazo podatkov te knjižnice.

Od leta 1988, ko je bila narejena 1. verzija posebne programske opreme, so imeli uporabniki vzajemne bibliografsko-kataložne baze podatkov COBIB možnost izpisovanja različnih bibliografij, in sicer nacionalne bibliografije in specializiranih bibliografij, kot so bibliografije doktorskih disertacij, bilteni raziskovalnih članov, bibliografije del delavcev univerz, seznami novosti ter tudi različna kazala in drugo. Vsi ti zapisi so tedaj predstavljali stranski proizvod baze podatkov vzajemne katalogizacije (Brešar in Muhvič, 1991).

Prva verzija omenjene programske opreme se je uporabljala za izdelavo publikacije *Bilten strokovne i znanstvene literature*, ki jo je izdajal Jugoslovanski bibliografski institut (JUBIN). Leta 1990 je IZUM začel razvijati novo verzijo programske opreme za izpise, ki je bila precej bolj parametrizirana kot prejšnja. Najprej se je uporabljala za izdelavo publikacij *Bulletin Scientifique*, ki sta ga izdajala Institut informacijskih znanosti v Zagrebu in JAZU (danes HAZU), in *Bibliografija doktorskih disertacija Sveučilišta u Zagrebu*, ki ga je izdajal Institut informacijskih znanosti v Zagrebu.

KULTURNO-POLITIČNI VIDIK (NACIONALNIH) BIBLIOGRAFIJ V DRŽAVAH, KI SO NASTALE PO RAZ- PADU SFR JUGOSLAVIJE

Kultura je osnovni gradbeni element naroda, bibliografska prizadevanja naj bi bila ogledalo nacionalne kulture, saj je pisana beseda njena bistvena oblika.

Obdobje Avstro-ogrske monarhije

V Avstro-ogrski monarhiji so bile Hrvaška, Slovenija in Vojvodina. Bosno in Hercegovino je Avstro-ogrska monarhija okupirala leta 1878 in anektirala leta 1908. Srbija in Črna gora sta bili takrat samostojni kraljevini. Kosovo je bilo del Srbije. Makedonija je bila leta 1913 (po 2. balkanski vojni) razdeljena med Srbijo, Bolgarijo in Grčijo, v sedanjih mejah pa je bila vključena v FNR oz. SFR Jugoslavijo po 2. svetovni vojni.

V državno-pravnih okvirih Avstro-ogrske monarhije je bila ključna naloga za bibliografski diskurz opredeliti kriterije za obseg oz. izbiro gradiva za nacionalne bibliografije, saj ne sovpadajo s kriteriji za obvezni izvod, ki je bil v Avstro-ogrski monarhiji in kasneje po prvi svetovni vojni v Jugoslaviji enotno predpisan.

V Avstro-ogrski monarhiji so ključno vlogo pri organizaciji dela na nacionalnih bibliografijah odigrale nacionalne akademije znanosti.

Vsebinska nacionalnih bibliografij naj bi temeljila predvsem na jezikovnem kriteriju in razumevanju kulture, ki vključuje nacionalno idejo, po kateri je narod vir suverenosti (ne pa kralj, kot je veljalo do francoske revolucije).

Slovenija

Bibliografsko delo v Sloveniji ima že 150-letno tradicijo.

Prvi letni pregledi slovenske knjižne produkcije so:

- Schmalzerjevi *Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft* za leta 1848–1953;
- letni obračuni slovenske založniške dejavnosti, ki jih je objavljala Anton Kos v *Novicah*, za leta 1859–1865;
- popis časopisja in knjig za leti 1868 in 1869 pod naslovom *Bibliografija slovenska ali slovensko knjiгоznanstvo od začetka 1868. leta do konca meseca oktobra 1869. leta*, ki ga je objavil Etbin H. Costa v *Letopisu Slovenske matice* za leto 1869.

V uvodu k tej izdaji je Costa poudaril predvsem dokumentarni pomen nacionalne bibliografije in njeno pomembnost pri izobraževanju in znanstvenem delu. Bi-

bliografija je "zrcalo slovstva in duševnega napredovanja vsakega naroda". Izdaje tekoče nacionalne bibliografije za leta od 1869 do 1873 je sestavljal sam brez podpore katere koli javne knjižnice.

Njegovo delo so nadaljevali:

- Ivan Tomšič (za leta 1874–1892),
- Rojko Pernšek (za leta 1893–1898),
- Karel Glaser (za leta 1899–1901),
- Janko Šlebinger (za leta 1902–1906 in zlasti 1907–1912).

Njihovo delo je tudi potekalo brez pomoči knjižnic. Izvo-de in podatke so Slovenski matici za omenjene bibliografe prostovoljno pošiljali tiskarji, založniki in avtorji. Letni pregledi slovenskega tiska v *Letopisu* in *Zborniku Slovenske matice* skupaj s Šlebingerjevo *Slovensko bibliografijo za leta 1907–1912* pokrivajo 54 let.

Leta 1925 je Janko Šlebinger prišel v Študijsko knjižnico v Ljubljani (danes NUK). Med obema vojnoma je delo na slovenski tekoči splošni bibliografiji zamrlo, nadaljevali pa so Simoničevo delo; dela so potekala tudi pri organizaciji izdelave strokovnih bibliografij v AZU (danes SAZU).

V komentarju o temi pregledi je Janez Logar (1968) takole opredelil pomen tekoče nacionalne bibliografije:

"Nacionalna bibliografija – zlasti tekoča, sprotne registracija vsega tiska kakega naroda – je eden najpomembnejših dokumentov kulturnega življenja in hotenja naroda. Zato ima za majhne in življenjsko ogrožene narode še poseben pomen, saj z njo izpričujejo svoje bivanje in izražajo voljo po ohranitvi in razvoju."

Bili so to sadovi, ki sta jih tudi malim narodom prinesla marčna revolucija (1848) in padec absolutizma z uvedbo parlamentarizma v Avstro-ogrski monarhiji v šestdesetih letih 19. stoletja.

Od leta 1892 je Kraljeva knjižnica v Berlinu tiskala bibliografski seznam novih nemških knjig za izdelavo katalogov listkov v drugih knjižnicah po zgledu Kongresne knjižnice v ZDA. Od leta 1909 izhaja ta publikacija v obliki tiskanih listkov (Berliner Titeldrucke). Listke Kraljeve knjižnice je poskusila uporabiti tudi Vseučilišna knjižnica v Zagrebu pri rekatalogizaciji svoje zaloge.

Leta 1899 so bila sprejeta Pruska pravila (*Instruktionen für die alphabetischen Kataloge der preussischen Bibliotheken vom 10. Mai 1899*, 1909). Zanimivo je, da so avstrijske univerzitetne knjižnice pruska pravila sprejele šele v letih 1932 in 1933.

Slovensko knjižno produkcijo od prve Trubarjeve knjige do leta 1900 je na lastno pobudo začel zbirati in sistematično urejati slovenski bibliograf Franc Simonič. V letih od 1903 do 1905 je pri Slovenski matici v delih izšla njegova *Slovenska bibliografija*. To je prva in do zdaj edina retrospektivna bibliografija v slovenščini za obdobje 350 let. Poleg knjig opisuje še časopisje, glasbeni tisk (muzikalije) in zemljevide, vsega skupaj okoli 5000 abecedno razvrščenih bibliografskih enot. Kriterij izbire je bil izrazito vezan na slovenski jezik, pa tudi na tujejezična dela slovenskih avtorjev. Pri delu se je oprl na dotedanja dela domače in tuje bibliografije. Gradivo je iskal po javnih in zasebnih knjižnicah ter ga bibliografsko opisoval. Po metodi in kakovosti delo dosega raven sodobnih nacionalnih bibliografij, po izčrpnosti pa je še vedno temeljni slovenski bibliografski vir, saj po oceni strokovnjakov zajema vsaj 75 % slovenske knjižne produkcije za obdobje 350 let. Nekaj dopolnil sta prispevala še njegov zet Janko Šlebinger (dopolnil je zadnjega od treh snopičev) in Avgust Pirjevec (SJ 1941). Načrtovanega 2. dela bibliografije, ki naj bi obsegal članke, ni uspel dokončati.

Hrvaška

Leta 1907 je Velimir Deželić objavil hrvaško bibliografijo za leti 1906 in 1907, prvo hrvaško strokovno sestavljeno splošno bibliografijo.

Leta 1910 je bil v Bruslju Mednarodni kongres za bibliografije in dokumentacijo. Priporočeno je bilo, da vsaka država prevzame odgovornost za bibliografsko obdelavo publikacij, ki izhajajo na njenem ozemlju, kar je povezano z avtorsko pravico in obveznim izvodom. Bibliografija naj bi se izdajala na listkih z namenom, da bi se te listke lahko uporabljalo tudi za knjižne kataloge. Zato je bilo priporočeno tudi poenotenje pravil za bibliografijo in katalogizacijo.

Kraljevina Srbija

Vir podatkov o bibliografskem delu v Srbiji je *Hronologija 200 godina bibliotekarstva u Srbiji* (Narodna biblioteka Srbije, 2010).

Prvo srbsko bibliografijo je objavil Zaharije Orfelin v svojem koledarju za leto 1766.

Leta 1842 je Jovan Subotić objavil prvo srbsko tekočo bibliografijo v *Ljetopisu Matice srpske* (1842–1847).

Leta 1869 je Srbsko znanstveno društvo iz Beograda izdalo prvo srbsko bibliografijo (*Srpska bibliografija za novu književnost 1741–1867*) Stojana Novakovića.

V naslednjih letih so bili izdani naslednji tiskani katalo-

gi: 1. zvezek (leta 1871) Stojana Novakovića in Josifa Majznerja in 2. zvezek (leta 1880) Vladimirja Malina (oba sta bila posvečena tuji književnosti), 3. zvezek (leta 1886) Save Sretenovića in Nićiforja Dučića, posvečen srbski in hrvaški književnosti, 4. zvezek (leta 1889) Josifa Majznerja in Milana Đ. Miličevića, posvečen tuji književnosti, 5. zvezek (leta 1894) Josifa in Anastasa Majznerja, posvečen srbski književnosti, 6. zvezek Milovana Glišića (leta 1902), posvečen slovanski književnosti, in 7. zvezek (leta 1903) Ljubomirja Stojanovića, posvečen rokopisom in starim tiskanim knjigam.

Milan Đ. Miličević je sploh edini bibliotekar, ki je bil bibliotekar (ravnatelj) Narodne biblioteke v Beogradu v letih od 1886 do 1897, hkrati pa je bil tudi predsednik Srbske kraljeve akademije.

Leta 1904 se je začelo delati na srbski bibliografiji. Bibliografijo so izdelovali mlajši strokovnjaki in študenti srbskega seminarja Velike šole pod vodstvom profesorja Pavla Popovića, kajti Narodna biblioteka v Beogradu ni imela dovolj prostora in kadrov za to obsežno delo. Kljub temu je ravnatelj Tomić z veseljem pomagal pri izdelavi bibliografije. Bibliografom je omogočil dostop do vseh potrebnih publikacij.

V letih od 1934 do 1935 je za gradivo od leta 1928 do leta 1932 izhajala *Jugoslovenska bibliografija* kot priloga *Glasnika knjižara* v obliki mesečnih zvezkov.

Obdobje stare ("versajske") Jugoslavije (1919–1941)

Nacionalna pomembnost bibliografskega gradiva je bila prepoznana tudi v konvenciji o sukcesiji med Avstrijo in Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev z dne 26. junija 1923, po kateri se je Republika Avstrija kot ena izmed dedinjš avstro-ogrske monarhije obvezala vrniti vse umetnine, starine ter znanstveni in bibliografski material s področij, ki so bila vključena v novo državo Kraljevino SHS, nastalo konec leta 1918 (od 1929: Kraljevina Jugoslavija). Mednarodni dunajski konvenciji o sukcesiji sta bili sprejeti šele po 2. svetovni vojni (leta 1978 in leta 1983) na Dunaju. Konvencij ni ratificiralo potrebno število držav in nista obvezni (Sirotković, 1992).

Z odlokom kraljeve vlade z dne 5. julija 1919 je bila Narodna biblioteka v Beogradu razglašena za centralno knjižnico Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Leta 1926 je začela v Beogradu izhajati revija *Bibliograf, popis novih knjiga i periodičnih publikacija u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca*, ki jo je urejal Franja Bach, izdajala pa ga je njegova knjigarna. Izhajal je v začetku meseca in je vključeval gradivo iz prejšnjega meseca. Pri-

pravljen je bil na osnovi gradiva, ki ga je izdajatelju dala na voljo Narodna biblioteka v Beogradu. Bibliografske podatke za znane publikacije so dobivali iz drugih virov. Vsak zvezek je v poprečju vseboval od 280 do 460 zapisov. Gradivo je bilo razvrščeno po predvideni shemi.

Leta 1930 je bilo ustanovljeno Društvo jugoslovanskih bibliotekarjev s sedežem v Beogradu. Ustanovitelji Društva so bili Miloš L. Zečević (ravnatelj Narodne biblioteke v Beogradu), Svetozar Matić (Narodna biblioteka v Beogradu) in Uroš Xonić (Univerzitetna biblioteka); izdelali so prva pravila Društva jugoslovanskih bibliotekarjev, ki so bila istega leta tudi sprejeta.

Leta 1931 je bil v Zagrebu prvi kongres jugoslovanskih knjižničarjev, ki mu je predsedoval Velimir Deželić. Sprejeta je bila resolucija, ki zavezuje upravo Društva jugoslovanskih bibliotekarjev, da čim prej zagotovi:

- katalog jugoslovanske periodične literature (bibliografija člankov v časnikih in revijah),
- centralni katalog za vse pomembnejše knjižnice in
- bibliotekarski strokovni časopis.

Prihodnji snopiči bibliografije so bili definirani na podlagi predloga Velimirja Deželića, ki ga je predstavil Marcel Vidačić iz Vseučilišne knjižnice v Zagrebu.

Leta 1933 je bil objavljen *Jugoslovanski bibliografski godišnjak za 1933 god.* v izdaji Srbske kraljeve akademije znanosti.

Leta 1938 je bila ustanovljena Akademija znanosti in umetnosti (AZU) v Ljubljani (leta 1948 se je preimenovala v Slovensko akademijo znanosti in umetnosti – SAZU), ki je prevzela skrb in delo za slovensko retrospektivno bibliografijo knjig in časopisja v obdobju od 1913 do 1945 pod vodstvom Janka Šlebingerja.

Obdobje bivše ("jalske") Jugoslavije (1945–1991)

Leta 1945 je bila sprejeta uredba o obvezni dobavi novih tiskanih stvari.

Že avgusta 1945 je nova oblast v Sloveniji z uredbo zagotovila redno mesečno objavljane bibliografije celotnega slovenskega tiska, ki jo je naložila Državni založbi Slovenije (DZS). Januarja 1946 je DZS začela izdajati revijo *Slovenski tisk*, ki se je od 3. številke naprej imenovala *Naš tisk*, leta 1949 pa se je preimenovala v *Slovenski knjižni trg*.

Leta 1947 so bili sprejeti prvi predpisi Vlade Federativne narodne republike Jugoslavije (FNRJ) o bibliotekarski stroki.

Leta 1948 je bil Bibliografski institut NR Srbije v Beogradu preoblikovan v Jugoslovanski bibliografski institut (JBI, kasneje JUBIN), ki je bil na zvezni ravni zadolžen za izdelavo tekoče bibliografije (za knjige, brošure in muzikalije ter za članke in priloge v revijah in zbirnih delih) in za retrospektivno bibliografijo.

Bibliografija Jugoslavije v izdaji JBI je bila splošna, tekoča, nacionalna, registracijska, primarna in samostojna bibliografija, pokrivala je tri področja (knjige, brošure in muzikalije; serijske publikacije; članke in priloge v serijskih publikacijah). Od leta 1971 izhaja tudi *Bibliografija roto-štampe i stripova*. Tekoča bibliografija Jugoslavije je predstavljala tudi osnovo za *Bibliografijo zvaničnih publikacija SFRJ* (*Bibliografijo uradnih publikacij SFRJ*) z namenom mednarodne izmenjave po Bruseljski konvenciji iz leta 1886 in Unescovi konvenciji iz leta 1958 ter za *Bibliografijo prevoda u SFRJ* in za niz strokovnih, osebnih, retrospektivnih in mednarodnih bibliografij. V *Bibliografiji Jugoslavije* se od leta 1965 uporablja univerzalna decimalna klasifikacija (UDK), od leta 1975 pa mednarodna pravila za bibliografski opis. Po zakonu so bile do obveznega izvoda upravičene nacionalne knjižnice in ker se je *Bibliografija Jugoslavije* izdelovala na osnovi vidnega gradiva, je bila njena popolnost odvisna od tega, kako redno so založniki in tiskarji pošiljali izvođe svojih izdaj za JBI preko nacionalnih knjižnic.

Posebne vzporedne bibliografije ni bilo na voljo le za Srbijo in Črno goro. Izhajale so: *Bibliografija bosansko-hercegovačkih knjiga*, *Bibliografija bosanskohercegovačkih serijskih publikacija* (od 1978 do 1983), *Bibliografija knjiga tiskanih u SR Hrvatskoj*, *Bibliografija razprava, članaka i književnih radova u časopisima SR Hrvatske* (od 1978 do 1981), *Makedonska bibliografija: Monografski publikacii* (1982–), *Periodične publikacije i nizovi publikacija* (1984–), *Slovenska bibliografija* (1947–1983) in *Bibliografija Vojvodine* (1983–) (Vraneš, 2001).

Leta 1947 je Matko Rojnić, ravnatelj Nacionalne in vseučilišne knjižnice v Zagrebu, oblikoval svoje kriterije za izbiro gradiva za nacionalno bibliografijo. Leta 1951 je Eva Verona kot njegova namestnica v obdobju od 1946 do 1965 v nekem dopisu Jugoslovanski akademiji znanosti in umetnosti v Zagrebu (JAZU; danes HAZU) te kriterije povzela takole:

- nacionalnost pisatelja dela ne glede na jezik in kraj izida,
- delo, tiskano na ozemlju NR Hrvaške, ne glede na nacionalnost pisatelja in jezik, v katerem je delo napisano,
- inkunabule, ki so jih natisnili hrvaški tiskarji.

Od leta 1953 slovenske založbe izdajajo svoje glasilo *Knjiga*.

Ti bibliografski pregledi so bili namenjeni predvsem knji-gotrčcem in knjižnicam vseh vrst v pomoč pri nabavi knjig. Za razvoj slovenske nacionalne bibliografije je bilo posebej pomembno preoblikovanje Narodne in univerzitetne knjiž-nice v Ljubljani (NUK). NUK je konec 18. stoletja nastal iz knjižnice pri ljubljanskemu liceju. Po ukinitvi ljublj-an-skega liceja leta 1850 je Licejska knjižnica postala deželna Študijska knjižnica, ki se je leta 1919 preimenovala v Državno študijsko knjižnico, leta 1921 pa v Državno knjiž-nico, ki je pred tem leta 1919 prevzela funkcijo centralne univerzitetne knjižnice. Naziv Univerzitetna knjižnica v Ljubljani si je knjižnica pridobila leta 1938, leta 1945 pa je postala Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Ena izmed njenih nalog je bila tudi knjižna in strokovna bibliografija vsega slovenskega tiska, tj. letna slovenska splošna nacionalna bibliografija vseh samostojnih tiskov in prispevkov v časopisju in zbornikih od 1945 naprej. Ta naloga je bila uvrščena v Pravila NUK-a šele leta 1958.

Leta 1948 je Biblioteka Matice srbske postala centralna knjižnica za Vojvodino in začela je prejemati obvezne izvide iz celotne Srbije.

Od 21. do 25. septembra 1948 je potekal prvi kongres bibliotekarjev Jugoslavije po drugi svetovni vojni.

Istega leta je Univerzitetna biblioteka v Beogradu postala depozitna knjižnica za doktorske disertacije za celotno ozemlje tedanje Jugoslavije.

Leta 1950 je bil v Zagrebu ustanovljen Jugoslovanski leksikografski zavod (JLZ), ki je odigral pomembno vlo-go pri razvoju bibliografskega dela v bivši Jugoslaviji, Jugoslovanski bibliografski institut v Beogradu pa je, kot rečeno, začel izdajati tekočo *Bibliografijo Jugoslavije: knjige, brošure i muzikalije*.

Istega leta je Društvo bibliotekarjev Srbije postalo član mednarodnega združenja IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions).

Leta 1951 se je začelo delo na slovenski retrospektivni bibliografiji po nacionalnem, in ne samo teritorialnem kriteriju.

Leta 1954 se je začelo delo na srbski retrospektivni bibliografiji po naslednjih kriterijih:

- knjige so tiskane na ozemlju NR Srbije,
- avtorji knjig, tiskanih zunaj Jugoslavije, so srbskega porekla,
- knjige, tiskane zunaj Jugoslavije, so v srbohrvaškem

jeziku,

- knjige, tiskane v drugih republikah, zlasti na Hrvaš-kem, so izdaje srbskih založnikov.

Kriteriji niso predvidevali popisa knjig avtorjev srbskega porekla v drugih jugoslovanskih republikah, tako da je bil eden od namenov sestanka, ki je bil leta 1955 v Beo-gradu, da se to vprašanje uskladi z bibliografi iz drugih jugoslovanskih republik.

Zbiranje gradiva za retrospektivno srbsko bibliografijo se je v Narodni biblioteki Srbije začelo 1. oktobra 1954.

Na pobudo kongresa bibliotekarjev, ki je bil leta 1955 v Bruslju, je leta 1957 v Varšavi potekala mednarodna bibliotekarska konferenca, posvečena problemom naci-onalnih retrospektivnih bibliografij in mednarodnemu sodelovanju. Sprejete so bile smernice o nacionalnih bib-liografijah, ki so potrdile stališča o kriterijih za izdelavo nacionalnih retrospektivnih bibliografij, za katere sta se zavzemali Hrvaška in Slovenija.

Leta 1957 so bila v Srbiji sprejeta katalogizacijska pravila Društva bibliotekarjev Srbije.

Leta 1961 je bila v Parizu mednarodna konferenca v or-ganizaciji Ifle, ki je odobrila izjavo o kataloških načelih, znano pod imenom Pariška načela. Izjava je predstavljala osnovo za mednarodno standardizacijo katalogizacije. Ve-čina kataloških pravil v svetu je popolnoma ali v največji možni meri sledila tem načelom.

Leta 1962 je bila v Beogradu ustanovljena Skupnost naci-onalnih knjižnic Jugoslavije.

Leta 1963 je SAZU objavila slovensko bibliografijo člankov in leposlovja v časopisju in zbornikih 1945–1950, ki so jo sestavili Janez Logar, Štefka Bulovec in Ančka Posavec.

Leta 1963 je začela Pokrajinska biblioteka v Prištini prejemati obvezni izvod s celotnega ozemlja FNR Jugo-slavije.

Leta 1964 je Georgije Mihailović objavil delo *Srpska bibliografija XVIII veka*.

Leta 1965 je bil sprejet zakon o obveznem izvodu.

Istega leta je Biblioteka Matice srbske začela prejemati obvezni izvod iz celotne Jugoslavije.

S konferenco Ifle, ki je potekala leta 1969 v Köbenhavnu, se je začel proces približevanja kataloškega in biblio-grafskega opisa standardu. Za potrebe izdelave enotnih

standardov je bil sprejet bibliografski opis za nacionalne bibliografije. IFLA je to nalogo zaupala Michaelu Gormanu, ki je bil sodelavec britanske nacionalne bibliografije; to dejstvo je bilo verjetno velikega pomena za razvoj v tej smeri. Bibliografski opis za nacionalne bibliografije je najpopolnejši.

Bibliografski opis v hrvaški retrospektivni nacionalni bibliografiji je npr. temeljil na pruskih pravilih, ki so prilagojena za katalog. Osnutek pravil za hrvaško retrospektivno bibliografijo je pripravil Petar Rogulja, sprejet pa je bil leta 1980 na posvetovanju o objavljanju retrospektivne bibliografije.

Leta 1970 je Pokrajinska biblioteka v Prištini prerasla v Narodno in univerzitetno knjižnico.

Leta 1973 je Narodna biblioteka Srbije objavila *Katalog knjig v jezikih jugoslovanskih narodov 1519–1867*.

Istega leta je Narodna biblioteka Srbije objavila prvo publikacijo, izdelano na osnovi avtomatske obdelave podatkov oz. z uporabo računalnika. To je bil *Katalog stranih periodičnih izdanja u bibliotekama Srbije*.

Leta 1975 je Narodna biblioteka Srbije začela objavljati *Katalog knjig v jezikih jugoslovanskih narodov: 1868–1972*. Vseh štirinajst zvezkov tega kataloga je bilo tiskanih in objavljenih v obdobju od 1975 do 1989.

Leta 1976 je Narodna biblioteka Srbije prešla na obdelavo monografskih publikacij po Mednarodnem standardnem bibliografskem opisu monografskih publikacij – ISBD(M).

Od leta 1980 se je na Hrvaškem z občasnimi prekinitvami in spremembami metodologije izdelovala evidenca produktivnosti znanstvenoraziskovalnega dela za obdobje od leta 1971 naprej. Od leta 1987 je Institut informacijskih znanosti v Zagrebu (prej Referalni center Vseučilišča v Zagrebu (RC)) ustvarjal in vzdrževal bazo podatkov o objavljenih rezultatih raziskav v okviru znanstvenih projektov Republike Hrvaške (Aganović-Boras, 1991 cit. po Šercar, 1991, pp. 9–28).

Leta 1981 je začela Biblioteka Matice srbske objavljati tekočo bibliografijo knjig v Vojvodini.

Leta 1982 je Nacionalna in vseučiliščna biblioteka (NSB, danes Nacionalna in vseučiliščna knjižnica – NSK) objavila prvi zvezek *Grade za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga*. Do konca leta 1999 je bilo objavljenih 25 zvezkov, od A do Ž. Delo je bilo predstavljeno javnosti leta 2000.

Leta 1987 sta se britanska in francoska nacionalna knjižnica dogovorili o teoretičnih temeljih za objavo nacionalnih bibliografij na CD-jih. Od leta 1990 do leta 1993 je potekal projekt National Libraries Project on CD-ROM konzorcija sedmih evropskih nacionalnih knjižnic (Danska, Francija, Italija, Nemčija, Nizozemska, Portugalska in Velika Britanija).

Istega leta je Narodna biblioteka Srbije pristopila k projektu Sistem znanstvenih in tehnoloških informacij Jugoslavije (SZTIJ), vključila se je v projektiranje in realizacijo programa za integrirano knjižnično poslovanje, zasnovano na modelu vzajemne katalogizacije, in sicer v okviru centralizirane računalniške mreže. Sprejet je bil UNIMARC kot enotni mednarodni format za izmenjavo podatkov in strukturiranje baze podatkov. V Narodno biblioteko Srbije je bila uvedena homogena mreža računalnikov VAX-Digital kot tehnična podpora sistemu.

Leta 1989 je Narodna biblioteka Srbije izdala prva dva zvezka dela *Srpska bibliografija: knjige 1868–1944*. Do leta 1999 je bilo objavljeno 15 zvezkov tega kapitalnega dela srbske kulture (od skupaj 20 načrtovanih).

Istega leta je Narodna biblioteka Srbije začela vnos podatkov v vzajemno bibliografsko-kataložno bazo JUBIB.

Leta 1991 je bil sprejet koncept razvoja Sistema znanstvenih in tehnoloških informacij v Republiki Srbiji (SNTIS, Sistem naučno-tehnoloških informacija Jugoslavije). S tem je bila odprta možnost razvoja računalniške knjižnične mreže kot informacijske infrastrukture.

Istega leta se je v Narodni biblioteki Srbije začelo tudi delo pri projektu VBS (Virtualna biblioteka Srbije).

Kritika jugoslovanstva glede kriterijev izbora gradiva za jugoslovansko retrospektivno bibliografijo (JRB)

Leta 1955 so bili v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani trije sestanki o splošni JRB (Harni, 2004).

Na sestankih so prišla do izraza različna stališča udeležencev, kar je bilo odvisno od različnih tolmačenj jugoslovanstva kot ideološkega substrata politične in kulturne enotnosti tedanje Jugoslavije. Šlo je za spopad unitarne in federalne opcije jugoslovanstva v kulturi ter za nerešena nacionalna vprašanja v SFRJ, ki so se izražala tudi v konceptih nacionalnih bibliografij v večnacionalni federalni državi. Ideja o enotnosti je razpadla in pojavile so se številne nasprotujoče si ideje. Za stališče nacionalnega federalizma, ki za retrospektivno bibliografijo republike ali pokrajine kot jugoslovanske federalne enote zahteva kriterije, ekvivalentne kriterijem za retrospektiv-

ne bibliografije samostojnih držav (nacionalnost avtorja, nacionalni jezik in aktualno ozemlje republike), tj. za kumuliranje nacionalnih kriterijev, sta bila predvsem Matko Rojnić kot predstavnik iz Hrvaške in Primož Ramovš kot predstavnik iz Slovenije. Urednik slovenske bibliografije Janez Logar se sestanka ni udeležil. Unitaristi so bili izključno za teritorialni kriterij. Sestanka se je udeležil tudi Rodoljub Čolaković kot podpredsednik Izvršnega sveta FNRJ, ki mu je Komisija za izdelavo srbske retrospektivne bibliografije posredovala promemorijo o omenjenem vprašanju. S tem se je politika definitivno vpletla v dogovore o izdelavi nacionalnih bibliografij. Večina navzočih je bila za izdelavo jugoslovanske bibliografije. Le Rojnić in Ramovš sta izrazila pomisleke, saj je bil zaradi takega zaključka vprašljiv status nacionalnih bibliografij, ki so jih že dlje časa izdelovali na Hrvaškem in v Sloveniji.

Dogovorjen je bil drugi sestanek v Zagrebu.

Sestanka v Zagrebu so se udeležili predstavniki nacionalnih knjižnic, nacionalnih akademij znanosti in umetnosti, predstavniki republiških svetov za prosveto in kulturo ter Mate Ujević v imenu JLZ (Jugoslovanski leksikografski zavod; danes: Leksikografski zavod "Miroslav Krleža") iz Zagreba. Mate Ujević je leta 1941 spodbudil delo na hrvaški retrospektivni in tekoči bibliografiji člankov, leta 1951 pa na jugoslovanski retrospektivni in tekoči bibliografiji člankov, ki jo je od 1947 do 1956 izdajala JAZU v Zagrebu. V času Banovine Hrvaške je leta 1941 Hrvaški izdajateljski zavod v Zagrebu zaupal urejanje hrvaške retrospektivne bibliografije knjig Vseučilišni knjižnici v Zagrebu, uredništvo pa je kasneje prevzel Matko Rojnić. To pomembno referenčno delo je leta 1982 začela objavljati Nacionalna in vseučilišna knjižnica v Zagrebu. Konec leta 1999 je bil objavljen 25. zvezek *Grade za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga 1835–1940*. JLZ je do danes objavil 15 zvezkov *Bibliografije razprava, članaka i književnih radova*, ki so posvečeni književnosti (1–7), zgodovini (8–11), likovni umetnosti (12) in glasbi (13–14).

Sestanka se je udeležil tudi Janez Logar, urednik slovenske retrospektivne bibliografije.

Večina iz Beograda je bila mnenja, da so republiške oz. nacionalne bibliografije poleg JRB odveč.

Logar in Rojnić sta sprejela stališče o izdelavi JRB, vendar sta bila mnenja, da to ne zmanjšuje potrebe po izdelavi hrvaške in slovenske retrospektivne bibliografije ter da slovenska in hrvaška akademija znanosti in umetnosti želita, da se to delo nadaljuje. Sprejeto je bilo, da se JRB izdeluje po republikah, tj. v republiških redakcijah, za usklajevanje pravil za opis knjig pa je bila imenovana komisija v sestavi Milutin Ivanušić, Janez Logar, Smilja Mišić, Slobodan Komadinić in Branko Čulić.

Argumentom jugoslovanstva je dajalo določeno dodatno težo dejstvo, da je Unesco spremljal bibliografska dogajanja na jugoslovanski državni ravni.

Sestanek v Ljubljani je imel dve točki dnevnega reda:

- pravila za obdelavo knjig v JRB in
- oblikovanje osrednje redakcije JRB.

Komisija za izdelavo *Srpske retrospektivne bibliografije* je pred sestankom izdelala predlog za razpravo z naslovom "Dogovor". Dogovor je izhajal iz dejstva, da se je v nekaterih republikah že začelo delo na retrospektivnih bibliografijah, in opozarja na nevarnost nepotrebnega podvajanja opisa istih knjig. V Dogovoru so prišli do izraza argumenti jugoslovanskega unitarizma in centralizma. Po Dogovoru je osnovni kriterij teritorialni. V JRB naj bi se vključile vse knjige, tiskane od začetka tiska do leta 1944 na ozemlju tedanje Jugoslavije, neodvisno od jezika in avtorstva. Popisane naj bi bile tudi vse knjige oseb jugoslovanske narodnosti, objavljene v katerem koli jeziku in kjer koli v tujini, ter vse knjige v jezikih jugoslovanskih narodov v tujini. Dogovor je predvideval, da ustanove iz republik vsake tri mesece pošiljajo listke Zvezni komisiji za bibliografijo.

SAZU je zavrnila pošiljanje listkov, dokler ne bo zaključeno delo na slovenski retrospektivni bibliografiji.

Delo na republiških retrospektivnih bibliografijah je po Dogovoru odveč, posamezne republike pa lahko iz skupne jugoslovanske retrospektivne bibliografije svoje nacionalne bibliografije izvlečejo kot poseben natis.

Dogovor na sestanku ni bil sprejet. V zaključkih je bilo zapisano, da so bila na sestanku obravnavana vprašanja, povezana z delom na retrospektivnih bibliografijah posameznih republik, in možnost, ki jih to delo predstavlja za uresničevanje JRB knjig.

Izdelava JRB je bila tako prestavljena za nedoločen čas.

Izdelavo nacionalnih retrospektivnih bibliografij, ki sta jo zagovarjali Hrvaška (Rojnić) in Slovenija (Logar), so dokončno potrdili tudi predstavniki drugih jugoslovanskih republik, ki so delale svoje retrospektivne bibliografije, in sicer v Srbiji leta 1970 in v Črni gori leta 1979. Črna gora je imela tudi predmetni kriterij, ki je urejal tudi popisovanje del o Črni gori.

Razvoj bibliografskega dela po razpadu SFRJ in osamosvojitvi bivših republik in pokrajin

V začetku leta 1992 je SFRJ formalno razpadla in danes so Bosna in Hercegovina, Črna gora, Hrvaška, Kosovo,

Makedonija, Slovenija in Srbija z Vojvodino samostojne države.

SFRJ je bila federalna večnacionalna država, v kateri so bile poleg federalističnih zelo močne tudi centralistično-unitaristične tendence. Nosilci centralističnih in unitaristično-hegemonističnih tendenc so prevladovali v matični federalni enoti srbskega naroda ter pri srbskem avtohtonem in srbskem priseljenem prebivalstvu v drugih republikah in pokrajinah. Nosilci federalističnih tendenc, vključno z močnimi tendencami po osamosvojitvi, so prevladovali predvsem v drugih nacionalnih republikah. Čeprav področje kulture in kulturne politike ni bilo v pristojnosti federacije (za razliko od npr. znanosti, ki je bila delno centralizirana v Zveznem sekretariatu za razvoj oz. v Zvezi skupnosti za znanost Jugoslavije po načelu samoupravne interesne organiziranosti), so federalistične in unitaristične tendence ter tendence po osamosvojitvi prišle do izraza tudi v kulturno-političnih konceptih na področju bibliografskega dela in v odnosu do teritorialnega, nacionalnega in predmetnega pristopa pri izdelavi nacionalnih bibliografij. Načeloma so bili predstavniki centralistično-unitarističnih tendenc za teritorialni pristop, federalisti in privrženci odcepitve pa za nacionalni pristop. Pristop je očitno odvisen od oblike države in od dejanskega položaja in nacionalnih ciljev posameznega naroda v večnacionalni državi. Po osamosvojitvah bivših jugoslovanskih republik so se federalisti in privrženci separatizma med bibliografi spreobrnil in se začeli s polno legitimnostjo zavzemati za teritorialni pristop. Z vključevanjem v nove evropske integracije pa je pričakovati vrnitev k nacionalnem pristopu kot izrazu nacionalnih interesov.

Leta 1995 je Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani (NUK) pripravila slovensko bibliografijo knjig na CD-ju.

Od leta 1995 se razvija spletna oblika bibliografij.

Leta 1996 sta se Narodna biblioteka Srbije in Biblioteka Matice srbske preko akademske mreže priključili na internet.

Leta 2003 je bil v Frankfurtu prvi IFLN sestanek strokovnjakov za izdelavo mednarodnih katalogizacijskih pravil, na katerem je bil sprejet osnutek Izjave o mednarodnih katalogizacijskih načelih z namenom prilagoditi Pariška načela online katalogom. Osnutek Izjave je bil objavljen leta 2004. Nova načela nadomeščajo in razširjajo Pariška načela, tako da poleg besedilnih del vključujejo tudi vse druge vrste gradiva in vse vidike bibliografskih in normativnih zapisov, ki se uporabljajo v knjižničnih katalogih, ne le izbiro in obliko značnic katalogizacijskih enot. Načela naj bi bila vodila pri razvoju kataloških pravil, lahko

pa se uporabljajo tudi za bibliografije in datoteke, ki jih izdelujejo knjižnice, arhivi, muzeji in druge skupnosti. Glavno načelo izdelave katalogizacijskih pravil naj bi bilo, da je katalog primeren za uporabnike.

V septembru istega leta so bili v Narodni biblioteki Srbije objavljeni prvi štirje zvezki tekoče *Bibliografije Srbije: Monografske publikacije*. Prvič v zgodovini se je začela Narodna biblioteka Srbije ukvarjati z objavo tekoče bibliografije, kar pomeni, da prevzema naloge JUBIN-a, ki je vrsto let izdeloval tekočo bibliografijo za celotno ozemlje bivše Jugoslavije.

Februarja 2003 so se združili elektronski katalogi treh največjih knjižnic v Srbiji (Narodna biblioteka Srbije, Biblioteka Matice srbske, Univerzitetna biblioteka "Svetozar Marković") in katalog JUBIN-a. V vzajemnem elektronskem katalogu je bilo približno 1,400.000 bibliografskih zapisov, realiziran pa je bil v okviru projekta VBS (Virtualna biblioteka Srbije).

Na spletno stran Narodne biblioteke Srbije je bil dodan digitalni (slikovni) katalog knjig v jezikih jugoslovanskih narodov 1868–1972 (15 zvezkov z okoli 350.000 zapisi).

Leta 2004 je Nacionalna in vseučilišna knjižnica v Zagrebu objavila hrvaško bibliografijo na CD-ju, niz A, knjige 1990–2002.

Na bibliografsko delo vpliva tudi razvoj elektronskih virov. Glede na način dostopa obstaja več vrst elektronskih virov:

- elektronski viri, ki so dostopni neposredno,
- elektronski viri, ki so dostopni na daljavo (vir na omrežju; vir, shranjen na trdem disku ali drugi napravi za shranjevanje).

Za neposredno dostopne elektronske vire je možen opis fizičnega nosilca (računalniški disk, kaseta, kartuša, čip modul, kolut, optični disk, kartica, optična kartica).

Pravila AACR obravnavajo vse na daljavo dostopne elektronske vire kot objavljene vire.

Viri na omrežju so lahko statični ali dinamični. Priporoča se vključevanje statičnih virov na omrežje (danski primer: INDOREG, 1997; švedski primer: Kulturarw).

Bibliografsko popisovanje in zbiranje virov na omrežjih, dostopnih na daljavo, terjata velike tehnološke, organizacijske in kadrovske spremembe (Murati, 2004), ki se nanašajo na:

- delitev odgovornosti depozitnih ustanov za posamezne

- dele domen na mreži (npr. ".com", ".org", ".net"),
- razvoj iskalnikov,
- uporabo standardnih metapodatkov,
- zakonodajo obveznega izvoda,
- kriterije selekcije (Jacobsen, 2001).

Reference

- Aganović-Boras, A., 1991. Znanstvena bibliografija Republike Hrvatske: baza podataka za znanost i tehnologiju (1987–1990) – struktura znanstvenih i stručnih publikacija i polupublikacija (s posebnim osvrtom na zastupljenost "sive literature"). V: Šercar, T. *Tretiranje znanstvenih in strokovnih publikacij in polpublikacij v online dostopnih bibliografskih bazah podatkov za znanost in tehnologijo*. Maribor: IZUM, 1991, pp. 9–28.
- Bassecoulard, E. in Zitt, M., 1999. Indicators in a research institute: a multi-level classification of scientific journal. *Scientometrics*, 44(3), pp. 323–345.
- Batty, D. in Bearman, C., 1983. Knowledge and practice in library and information science. V: Machlup, F. in Mansfield, U. ur. *The study of information: interdisciplinary messages*. New York: John Wiley & Sons. pp. 365–369.
- Bawden, D., 2004. A history of online information services, 1963–1976. *Journal of documentation*, [online] 60(3), pp. 324–326. Dostopno na: <http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/00220410410534239> [29. 10. 2015].
- Blakeslee, A. M., 1994. The rhetorical construction of novelty: presenting claims in a letters forum. *Science, technology & human values*, 19, pp. 88–100.
- Braun, T., Glanzel, W. in Schubert, A., 1989. Some data on the distribution of journal publication types in the Science Citation Index database. *Scientometrics*, 15(5), pp. 325–330.
- Brešar, T. in Muhvič, R., 1991. Izpis bibliografij in biltenov v sistemu vzajemne katalogizacije. V: Šercar, T. M. ur. *Tretiranje znanstvenih in strokovnih publikacij in polpublikacij v online dostopnih bazah podatkov za znanost in tehnologijo. 14. posvetovanje o znanstvenih in strokovnih publikacijah in polpublikacijah*. Maribor: Univerza, Institut informacijskih znanosti. pp. 251–254.
- Broadfield, A., 1946. *The philosophy of classification*. London: Crafton & Co.
- Brookes, B., 1973. Jesse Shera and the theory of bibliography. *Journal of librarianship and information science*, 5(4), pp. 233–245, 258.
- Bryson, E. R., 1970. *A theory of librarianship*. Disertacija. Lexington, Kentucky: University of Kentucky.
- Butler, P., 1933. *An introduction to library science*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Butler, P., 1951. Librarianship as a profession. *Library quarterly*, 21(4), pp. 235–247.
- Butler, P., 1953. The bibliographic function of the library. *Journal of cataloging & classification*, 9(1), pp. 3–11.
- Caldwell, W., 1970. Libraries and information science. *Library association records*, 72(4), pp. 137–141.
- Capurro, R. in Hjørland, B., 2003. The concept of information. *Annual review of information science and technology*, 37(1), pp. 343–411.
- Duncan, J. W., 1988. The Role of the Information Industry in the Economy. *Bulletin of the American Society for Information Science*, 14(3), pp. 16–17.
- Floridi, L., 2002. What is the philosophy of information? *Metaphilosophy*, 33(1–2), pp. 123–145.
- Garfield, E., 1973. Historiographies, Librarianship, and the History of Science. V: *INDOREG – Internet document registration: project report*. Ballerup: Danish Library Center, 1997.
- Harni, S., 2004. Jugoslavizam i kriteriji hrvatske retrospektivne bibliografije: bibliografski prijepori iz 1955. godine. *Vjesnik biblioteka Hrvatske*, 47(3–4), pp. 57–85.
- Herner, S., 1984. A brief history of information science. *Journal of the American society for information science*, 35(3), pp. 157–163.
- INDOREG – Internet document registration: project report*. Ballerup: Danish Library Center, 1997.
- Instruktionen für die alphabetischen Kataloge der preussischen Bibliotheken vom 10. Mai 1899. – 2. Ausg. in der Fassung vom 10. August 1908*. Behrend, Berlin 1909.
- Irwin, R., 1949. *Librarianship: essays on applied bibliography*. London: Grafton.
- Jacob, E. K., 2004. Classification and categorization: a difference that makes a difference. *Library trend*, 52(3), pp. 515–540.
- Jacobsen, G., 2001. Coverage: what types of documents should national bibliographies include? V: *ICNBS Copenhagen 25–27 November 1998: proceedings of the International Conference on National Bibliographic Services*. Copenhagen: The Royal Library, pp. 33–42.
- Jewett, C., 1853. Smithsonian Catalogue System. V: Carpenter, M. in Svenonius, E. ur. *Foundations of cataloguing: a sourcebook*. Littleton: Libraries Unlimited, 1985. pp. 48–61.
- Kochen, M., 1967. *The growth of knowledge: reading on organization and retrieval of information*. New York: John Wiley.
- Kulturarw: long time preservation of electronic documents*. Stockholm: The Royal Library. Dostopno na: <http://www.kb.se/ENG/kbstart.htm> [12. 8. 2015].
- Lawrence, S., Giles, C. L. in Bollacker, K., 1999. Digital libraries and autonomous citing indexing. *IEEE Computer*, [pdf] 32(6). pp. 67–71. Dostopno na: <https://clgiles.ist.psu.edu/papers/IEEE.Computer.DL-ACI.pdf> [24. 9. 2015].
- Leydesdorff, L., 1988. Problems with the "measurement" of national scientific performance. *Science and public policy*, 15(3), pp. 149–152.
- Logar, J., 1968. Ob stoletnici slovenske tekoče bibliografije. *Naši razgledi*, 17(22) (23. nov. 1968), p. 665.
- Machlup, F. in Mansfield, U., 1983. Cultural diversity in studies of

- information. V: Machlup, F. and Mansfield, U. ur. *The study of information: interdisciplinary messages*. New York: John Wiley & Sons. pp. 3–56.
- Martin, B. R., Irvine, J., Narin, F. in Sterritt C., 1987. The continuing decline of British science. *Nature*, 330 (18 November 1987), pp. 123–126.
- Mason, M. K., 2015. *Historical development of library catalogues: their purpose and organization*. [html] Dostopno na: <http://www.moyak.com/papers/history-library-catalogues.html> [27. 3. 2015].
- McCorison, M. A., 1984. Bibliography and libraries at the brink: a jeremiad. *The papers of the bibliographical society of America*, 78(2), pp. 127–136.
- McGarry, K. J., 1983. Education for librarianship and information science: a retrospect and a revaluation. *Journal of documentation*, 39(2), pp. 95–122.
- McMullen, H., 1957. Research in backgrounds in librarianship. *Library trends*, 6(2), pp. 110–119.
- Menu (Menou), M., 1968. Evolucija procesa prenošenja znanja od individualnog ispolzovanja do masovnog proizvodstva. V: Mihailov, A. I., Černij, A. I., Giljarevskij, R. S. in Afremov V. J. *Teoretičke probleme informatiki, Sbornik statei, MFD 435*. Moskva: VINITI, 1968, pp. 45–65.
- Merikangas, R. J., 1987. Theory and practice of library client interaction. *The reference librarian*, 6(6), pp. 297–312.
- Mikhailov, A. I., 1969a. Preface. V: Mikhailov, A. I., et al. ur. *On theoretical problems of informatics*. Moscow: VINITI. pp. 3–5.
- Mikhailov, A. I., Chernyi, A. I. in Gilyarevskii, R. S., 1969b. Informatics: its scope and methods. V: Mikhailov, A. I., et al. ur. *On theoretical problems of informatics*. Moscow: VINITI for FID. pp. 7–24.
- Morales, M., 1985. Informetrics and its importance. *International forum on information and documentation*, 10(2), pp. 15–21.
- Murati, T., 2004. Obuhvat građe u nacionalnim tekućim bibliografijama: pregled pristupa u drugoj polovici 20. stoljeća. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 47(3–4), pp. 25–40.
- Myers, G., 1991. Stories and styles in two molecular biology review articles. V: Bazerman, C. in Paradis, J. ur. *Textual dynamics of the professions: historical and contemporary studies of writing in professional communities*. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, pp. 45–75.
- Narin, F., Stevens, K., Anderson, J., Collins, P., Irvine, J., Isard, P., et al., 1988. On-line approaches to measuring national scientific output: a cautionary tale. *Science and Public Policy*, 15(3), pp. 153–161. Dostopno na: <http://spp.oxfordjournals.org/content/15/3/153.short#corresp-1> [29. 10. 2015].
- Narodna biblioteka Srbije, 2010. *200 godina bibliotekarstva: hronologija 200 godina bibliotekarstva u Srbiji*. [spletna stran] Dostopno na: <https://www.nb.rs/collections/index.php?id=1935> [8. 6. 2010].
- OST (Observatoire des Sciences et des Techniques), 2015. [spletna stran] Dostopno na: <http://www.obs-ost.fr/en.html> [17. 8. 2015].
- Platforma COBISS, 2014. [spletna stran] Dostopno na: http://www.cobiss.net/platforma_cobiss.htm [17. 8. 2015].
- Rieusset-Lemarié, I., 1998. P. Otlet's mundaneum and the international perspective in the history of documentation and information science. V: Hahn, T. B. in Buckland, M. ur. *Historical studies in information science*. Medford, NJ: Information today, Inc. pp. 34–42.
- Rosenberg, V., 1974. The scientific premises of information science. *Journal of the american society for information science*, 25(4), pp. 263–269.
- Rovelstad, M., 1974. Socialistic librarianship: cuius regio eius bibliotheca. *The journal of library history*, 9(4), pp. 318–333.
- Schneider, G., 1961. *Theory and history of bibliography*. New York: The Scarecrow Press.
- Sigogneau, A., 2000. An analysis of document types published in journals related to physics: proceeding papers recorded in the Science Citation Index database. *Scientometrics*, 47(3), pp. 589–604.
- Sirotković, H., 1992. O nastanku, organizaciji, državnopravnim pitanjima i sukcesiji Države SHS nastale u jesen 1918. *Časopis za suvremenu povijest*, 24(3), pp. 61–74.
- Spang-Hanssen, H., 2001. How to teach about information as related to documentation. *Human IT*, [online] 5(1), pp. 125–143. (Original work published in 1970). Dostopno na: <http://etjanst.hb.se/bhs/ith/1-01/hsh.htm> (17. 8. 2015).
- Sparck Jones, K., 1987. Architecture problems in the construction of expert systems for document retrieval. V: Wormell, I. ur. *Knowledge engineering: expert systems and information retrieval*. London: Taylor Graham Publishing, pp. 7–33.
- Staveley, R., 1964. *Personal viewpoints*. London: University of London School of Library and Archives.
- Šercar, T., 1988. *Komunikacijska filozofija znanstvenih časopisov*. Zagreb: Globus.
- Taylor, A. G., 1994. The information universe: will we have chaos or control? Is there a place for technical services librarians on the information highway? *American Libraries*, 25(7), p. 629.
- The bibliographical society of America, 2015. *The society*. [online] Dostopno na: <http://www.bibsocamer.org/Society.htm> [27. 8. 2015].
- Torres-Vargas, A., 2005. World brain and mundaneum: the ideas of Wells and Otlet concernin universal access. *VINE: The journal of information and knowledge management systems*, 35(3), pp. 156–165.
- Trane, J. E., 1992. Against the Current. *New Zealand Libraries*, 47(2), pp. 33–34.
- UNESCO and ICSU, 1971. *Universal System for Information in Science and Technology – UNISIST*. Paris: UNESCO.
- van Rijsbergen, C. J. in Lalmas, M., 1996. Information calculus for information retrieval. *Journal of the American Society for Information Science*

- mation Science*, 47(5), pp. 385–398.
- van Rijsbergen, C. J., 1979. *Information retrieval*. 2nd ed. London: Butterworths.
- Virgo, J. A., 1971. The review article: its characteristics and problems. *The Library Quarterly*, 41(4), pp. 275–291.
- Vraneš, A., 2001. *Osnovi bibliografije*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije.
- Weinberg, A. M., 1964. Second thoughts on scientific information. *College & Research Libraries*, 25(6), pp. 463–471.
- Wellisch, H., 1972. From information science to informatics: a terminological investigation. *Journal of Librarianship and Information Science*, 4(3), pp. 157–187.
- Wilson, P., 1983. Bibliographical R&D. V: Machlup, F. in Mansfield, U. ur. *The study of information: interdisciplinary messages*. New York: John Wiley & Sons. pp. 389–397.
- Woodward, A. M., 1974. Review literature: characteristics, sources and output in 1972. *Aslib Proceedings*, 26(9), pp. 367–376.
- Zitt, M. in Bassecoulard, E., 1999. Internationalization of communication: a view on the evolution of scientific journals. *Scientometrics*, 46(3), pp. 669–685.
- Zitt, M., 2005. Facing diversity of science: a challenge for bibliometric indicators. *Measurement*, 3(1), pp. 38–49.
- Zitt, M., Ramanana-Rahary, S. in Bassecoulard, E., 2003. Correcting glasses help fair comparisons in international science landscape: country indicators as a function of ISI database celineation. *Scientometrics*, 56(2), pp. 259–282.
- Zitt, M., Ramanana-Rahary, S. in Bassecoulard, E., 2005. Relativity of citation performance and excellence measures: from cross-field to cross-scale effects of field-normalisation. *Scientometrics*, 63(2), pp. 373–401.